

A NÉMET BIRODALMI SZÜKSÉGÁLDOZAT S A MAGYAR VAGYONVÁLTSÁG.

A VILÁGHÁBORÚ győztesei a vesztes államokra ráerőszakolt békeszerződésekben kijelentik, az utóbbiak pedig elismerik, hogy «m i n d a z o n v e s z t e s é g e k é r t é s k á r o k é r t, amelyeket a Szövetséges és Társult Kormányok és polgárai» a vesztes államok «támadása folytán rájuk kényszerített háború következményeképp elszenvedtek», — Németország, Magyarország, Ausztria, Bulgária és Törökország «f e l e l ő s e k». A győztes öt Főhatalom és tizenkét Hatalom elismerik ugyan, hogy a vesztes államoknak s közöttük az agyoncsontított Magyarországnak jövedelemforrásai «a veszteségek és károk teljes jóvátételének biztosítására nem elegendők»; — mégis megkövetelik, a vesztes államok pedig békeszerződéseikben mégis kötelezik magukat, hogy 1921. május 1-től 1951. május 1-ig «j ó v á t e s z i k m i n d a z o n k á r o k a t, amelyeket szárazföldi, tengeri és légi támadásuk» a tizenhét győztes állam «p o l g á r i l a k o s s á g á b a n é s j a v a i b a n o k o z o t t». E jóvátétel céljaira «rangsorbeli elsőbbséggel» lekötik országuk m i n d e n «v a g y o n á t é s j ö v e d e l m é t» s beleegyeznek, hogy «gazdasági erőforrásaikat» — úgy amint ezt a megfelelő békeszerződések függelékei részletezik — «a jóvátétel céljaira közvetlenül is fel lehessen használni.»

Hogy ezen rangsorbeli elsőbbség és közvetlen felhasználás gyakorlatilag is érvényesüljön s következésképp, hogy a vesztes államok egész gazdasági élete elsősorban és legfőképpen ne a saját érdekeiket, hanem a tizenhét győztes Hatalom érdekeit szolgálja, — a vesztes államok hozzájárultak egy ú. n. «Jóvátételi Bizottság»-nak s ezen belül osztályoknak vagy albizottságoknak a szervezéséhez; — megadták a Jóvátételi bizottság, az osztályok és alosztályok tagjainak a diplomaták összes előjogait és mentességeit; — lekötelezték magukat összes személyi és dologi kiadásaik fedezésére; — s elismerték, hogy területükön bizonyos kérdésekben, t. i. a jóvátételi s a velük összefüggő pénzügyi, hadügyi, gazdasági stb. kérdésekben «a legmesszebbmenő ellenőrző és végrehajtó hatalom» nem az illető vesztes államot, hanem a jóvátételi bizottságot illeti.

A «legmesszebbmenő ellenőrző és végrehajtó hatalom» azon jogai közül, melyeket a tizenhét győztes államnak s közöttük a szintén győztes Cseh-Szlovákiának, Romániának és Jugoszláviának a képviselői közel harminc esztendőn át iparkodnak velünk és volt szövetségeseinkkel szem-

ben gyakorolni, — csak hármat emelünk ki: 1. A vesztes államok fizetőképességének időszakonkénti becslése alkalmával «a Jóvátételi Bizottságnak jogában áll megvizsgálni az illető állam pénzügyi rendszerét abból a szempontból, hogy összes bevételei — ideértve minden belső kölcsön kamatfizetésére és törlesztésére rendelt jövedelmeket is — elsősorban a jóvátételi összegek fizetésére fordítatn a k-e vagy se m»; — 2. jogában áll bizonytságot szerezn i arra nézve, vajjon adórendszere legalább is olyan terhes-e, mint a Bizottságban képviselt bármely hatalomé? — s 3. a vesztes államok kormányai kötelesek a Bizottságnak megadni minden olyan felvilágosítást, amelyre annak az illető vesztes állam «és állampolgárai pénzügyi helyzetét, pénzügyi műveleteit, javait, termelőképességét, készleteit, nyersanyag- és ipari termelését illetőleg szükségé v a n».

Idéztük a vesztes államok békeszerződéseinek egynehány cikkét s rámutattunk bennük az önálló államiság egynéhány rendkívül súlyos béklyójára, azért, mert ugyanazon pénzügyi és gazdasági rendelkezések ugyanazon pénzügyi és gazdasági kálváriát járattják be az összes vesztes államokkal; — mert a feltámadás vágya, reménye és akarata ugyanolyan pénzügyi és gazdasági politikára utalja valamennyiüket; s mert az azonos pénzügyi és gazdasági politika szükségképen ugyanazon életbevágó kérdéseket veti fel úgy Németországban, mint az ő sorsának osztályosainál s különösen nálunk. Ha ellenségeink jogosítva vannak az ország minden vagyonát és jövödelmét elsősorban a jóvátétel céljaira fordítani, vajjon nem balgaság-e a k ö z t e r h e k e t az elviselhetetlenlenségig fokozni, a nemzeti vagyonnak egy tekintélyes részét a polgároktól elvenni s mindezen milliárdokra rúgó nagy nemzeti jövödelmet és vagyont ellenségeinknek aranytálcán felajánlani? Gróf Posadowskynak és számos német nemzetgyűlési képviselőnek erre a kérdésre¹ a német törvényhozás határozottan n e m-mel válaszolt s ugyanígy kell válaszolnunk nekünk is a következő okokból:

Ha szándékosan mellőznénk minden olyan pénzügyi rendszabályt, amely a magyar államot fizetésre képessé tenné, vagyis ha mesterségesen és szándékosan kímelnők az egyesek vagyonát és jövödelmét csak azért, hogy ellenségeink részére jóvátételt fizetnünk ne kelljen, — ezzel célt egyáltalán nem érhetnénk. Az ilyen magatartás egyáltalán nem akadályozná ellenségeink azon jogainak s hazánk azon kötelezettségeinek az érvényesítését, amelyeket a német békeszerződés mintájára békeszerződésünk VIII. Részének IV. és V. függelékei felsorolnak. Ezek szerint akár rendezük a magyar állam pénzügyeit, akár nem, — ellenségeink jogosítva vannak folyami hajóparkunknak legfeljebb 20%-át birtokba venni, — gépeink, vasúti anyagjaink, felszereléseink, esztergapadjaink s hasonló árucikkeink legfeljebb 30%-án megosztozni; — s a pécsi vontató szenet Jugoszláviá-

¹ R. van der Borgh: Die Reichssteuergesetze von 1919/20. Finanzarchiv XXXVII. évf. II. k. 138. old.

nak juttatni; — mi pedig kötelesek vagyunk — akárcsak Németország — az újjáépítéshez szükséges követ, téglát, cserepet, épületfát, ablaküveget, acélt, meszet, fűtőgépeket és bútort ellenségeink számára akkora értékben és mennyiségben, amint a Jóvátételi Bizottság megállapítja, — termelni, gyártani és szállítani; — s kötelesek vagyunk ellenségeink marhaállományát annyi és olyan marhával, amint ők előírják, kiegészíteni.

Ezen in natura követeléseknél azonban —mint Németország példája mutatja — jóval súlyosabbak lehetnek ellenségeink pénzbeli követelései. Ami már most ezeknek a behajtását illeti, ellenségeink valamint Németországgal, ugyanúgy velünk szemben is jogosítva vannak követelni, hogy egy «legalább is olyan súlyos adórendszer léptessünk életbe, amilyen súlyos közülük bármelyiké». Mit érünk el tehát azzal, hogy országunk pénzügyi talpraállítását elmulasztanók? Azt, hogy amit megtehettünk volna a saját akaratunktól önként, kénytelenek lennénk megtenni parancsszóra. Ha pedig e parancsszóra passzív ellenállással válaszolnánk, ez esetben a szövetséges és társult hatalmak «olyan gazdasági és pénzügyi tiltó és megtorló intézkedésekhez és olyan egyéb kényszerrendszabályokhoz nyúlhatnak, «amilyeneket az illető kormányok az adott körülmények között szükségességeknek tartanak». Kiközösíthetnének pl. a világ gazdasági életéből blokádjú útján, amint már tették velünk; idegen gyámság és diktatúra alá rendelhetnének, amint ezt Ausztriával szemben tervezik; vagy pedig megszállhatnak, illetve továbbra is megszállva tarthatnák területünk egy részét s *vámvonallal* felállításával gazdasági életünköt ezt a részt is épüggé kiszakíthatnák, mint ahogy kiszakították Németország gazdasági életéből a «Rheinland»-ot. Mi a békeszerződés VIII. Rész II. Függelék 18. §-ában nemcsak elismertük, hogy ellenségeink velünk szemben mindezt megtehetik, de épüggé, mint Németország, kijelentettük, hogy az ilyen gazdasági és egyéb kényszerrendszabályokat «ellenséges cselekményeknek nem tekinthetjük», velük szemben mégcsak nem is védekezünk. A passzív ellenállás tehát mit sem használna. Sőt ellenkezőleg! Teljesen megsemmisítve pénzügyi, hadügyi és gazdasági souverainitásunkat, idegen akaratot tenne uralkodóvá létünk és fennmaradásunk legfontosabb kérdéseiben.

Hogy alakulna ezzel szemben a helyzet akkor, ha a német példát követve államunkat fizetésre képessé akarnók tenni, ha ebből a célból a nagyszabású teremtő és alkotó pénzügyi politika útját választanók s ha ezen az úton haladva, egy olyan yira elevenbe vágó mütéthez nyúlnánk, mint a vagyonsváltás? Vítán felül áll, hogy Magyarország nagyszabású és eredményes pénzügyi politikát csak két feltétel együttes fennforgása esetén folytathat. Egyrészt akkor, ha saját területén állandó jogrendet s állandóan normális állami életet tud teremteni s másrészt akkor, ha a külfölddel szemben, fájó szívvel bár, de a békeszerződés határozataihoz alkalmazkodik. Eszerint az eredményes aktív pénzügyi politika s ennek keretén belül a vagyonnak váltsággal való megrovása

szükségképen a jogrendnek s a normális állami életnek megszilárdulását s a főhatalmak külpolitikájához való alkalmazkodást tételezi fel olyannyira, hogy a passzív és az aktív pénzügyi politika közötti szakadékot a következőleg jellemezhetjük: A passzív pénzügyi politika, mint a békeszerződés kijátszása, a végleteleg elmérgecseníté a győztes államokhoz való viszonyunkat s előbb vagy utóbb megszállásra és teljes tönkretételre vezetne. Az aktív pénzügyi politika ellenben szükségképen letompítja azokat az ellentéteket, amelyek bennünket a főhatalmaktól ma még elválasztanak s a jóvátételi tartozások megállapításánál szükségképen reményt nyújtanak a főhatalmak részéről helyzetünk megértésére s ennek nyomán a méltányos elbánásra. Ez a megértés és méltányos eljárás talán nem egészen csalóka ábránd! Hiszen a trianoni békeszerződés 163. §-a, valamint a főhatalmakkal Ausztriával szemben tanúsított magatartása azt mutatják, hogy ellenségeink a jóvátételi tartozások szempontjából tulajdonképeni főadósnak Németországot tekintik.¹ Ha tehát a jóvátételi bizottság megállapította, — amint meg is állapította — hogy Németország az ellene és szövetségesei ellen támasztott követelések teljes összegének — a jóváírások után fennmaradó — egyenlegét képes megfizetni s ha bebizonyul, hogy Magyarország a jogrend, a normális állami élet s a józan külpolitika útján Európa újjáépítését maga is hajlandó és képes előmozdítani, akkor állami bevételeinknek s a vagyonváltság pénzügyi eredményének lefoglalásától talán még sem kell tartanunk s épúgy, mint Ausztria, mi is számíthatunk talán a jóvátételi követeléseknek jelentékeny mérséklésére és halasztásra. Számíthatnánk minderre azért is, mert a békeszerződés VIII. Rész IV. Függelék 4. §-a szerint maguk a főhatalmak sem akarják gazdasági életünket «olyan megrázkódtatásnak kitenni, amely a jóvátételre vonatkozólag teljesítőképeségünket kérdésessé tehetné».²

Ennél is fontosabb volna a nagyszabású aktív pénzügyi politikának s ezen belül a vagyonváltságnak az az eredménye, hogy megkezdhetnők a normális gazdasági életet s ezzel együtt megkezdhetnők Magyarország közgazdasági, közegészségügyi és közművelődésügyi újjáépítését.

* * *

1. Midőn a jóvátételi bizottság Ausztriának halasztást adott, Olaszország a Németországgal szemben emelt követeléseit felemelte s a jóvátételi bizottság az emelést, ha nem is teljes egészében, de részben elfogadta.

2. Megerősíti a szöveg álláspontját Reynald senatornak a trianoni békeszerződésre vonatkozó jelentése. Eszerint «a francia törvényhozás nemrégiben szavazott meg egy törvényjavaslatot, amely az osztrák korona elértéktelenedésére való tekintettel a saint germaini osztrák békeszerződés feltételeit enyhítette». «Ugyanezen okból a kormány már egy másik törvényjavaslatot is benyújtott abból a célból, hogy hasonló könnyítéseket biztosítson a trianoni békeszerződés módosítása révén a magyar nép számára»). Lásd Pester Lloyd 1921. VII. 10.

Miután kimutattuk, hogy a békeszerződés pénzügyi és gazdasági rendelkezéseivel szemben a passzív ellenálláshoz nyúlni gazdasági öngyilkosság volna s miután kimutattuk, hogy valamint Németország, ugyanúgy mi is menekülést csak a nagyszabású és gyümölcsöző aktív pénzügyi politikától remélhetünk: próbáljuk kimutatni, mekkora az a teher, amelyet ez az aktív pénzügyi politika a német és magyar nép vállaira reá rak? Mi az oka, hogy az új adók rendszerének központi napjává Németországban és nálunk egyaránt a nemzeti vagyon egy tekintélyes részének elvételeét tették meg, amott birodalmi áldozat nálunk vagy onváltság címén? S próbáljuk végül kimutatni, hogyan szólnak és miképpen érvényesülnek azok a legfőbb alapelvek, amelyek a legsúlyosabb terhet, t. i. vagyonnak nagyarányú elvételeét, elviselehetővé tenni iparkodnak?

Ami a német nép vállaira nehezedő teher súlyát és méreteit illeti, a régi adótörvények hozadékának emelése és az új adótörvények adókulcsai oly megdöbbenően magasak, a remélt állandó bevételek s a tervbevett adósságtörlesztések pedig oly szédítően nagyarányúak, hogy jellemzésüknél a superlatívusoktól tartózkodni szinte lehetetlen. Innen az a bombasztikusnak látszó jelző, amelyet az egész német pénzügyi politikára alkalmazhatnánk, de amelyet Henrich német nemzetgyűlési képviselő a német pénzügyi politikának csak egy alkotására, a német birodalmi áldozatról szóló törvényre alkalmazott. Szerinte u. i. ez a törvény a világtörténelemnek «leggrandiózusabb» adótörvénye.¹ Csakhogy «grandiózusak az előzmények is». Németország — az ő jelenleg 180 miniszterével, 200 parlamenti képviselőjével, s a mi Hadi Terményünkhöz hasonló rengeteg hadi részvénytársaságával — már a háború alatt is a hatósági szervezkedés valóságos »h y p e r t r o p h i á j á b a« esett.² A forradalom «új rendje» ahelyett, hogy a sinecurákat beszüntette, a felesleges állásokat törölte s új állások rendszeresítésétől tartózkodott volna, pártérdekből új minisztériumokat és miniszteri állásokat szervezett; a tisztviselői állások számát a költségvetésben és azon kívül óriási arányokban szaporította; a pazarlás, a fényűzés az állam berendezkedésében soha nem sejtett méreteket öltött; s amint egy szocialista képviselő oly találóan jellemezte a szocialista «uralmat»: az új rend a bürokratizmusnak valóságos «o r g i á i b a» csapott át. Az «égbekiáltó hivatalnok i garázdálkodást» a katonai- és munkástanácsok tetőzték be, amelyet «a fékezhetetlen soldateska»-val együtt milliárdokat érő hadi felszerelési tárgyakat tékozoltak el s a hadseregnek szánt milliók nagyrészét párt- és egyéb meg nem engedett célokra fordították.³

Ha a forradalom okozta károkhoz és a szocialista uralom pazarlásaihoz hozzávesszük az elvesztett világháború költségeit, akkor nem fogjuk meglepőeknek találni azokat a «g r a n d i ó z u s s» számokat sem,

¹ R. van der Borgh t u. o. I. k. 139. old.

² U. o. II. k. 100. old.

³ U. o. I. k. 143.

amelyek Németország gazdasági összeomlását tárják elénk. A birodalmi háztartás rendes kezelési mérlege 1914-ben még 219 millió márka felesleggel záródott. Ezt a tekintélyes felesleget a háború alatt és után óriási hiányok váltották fel. A rendes kezelési mérleghiánya ugyanis 1918-ban közel 3 milliárd M-ra rúgott, 1919-ben pedig, vagyis a szocialista új rend alatt 11 milliárd M-ra — 40 milliárd K-ra — szökött fel.

1914-ben a birodalomnak még csak 2.8 milliárd márka függő adóssága volt s az összes adósság sem érte el az 5 milliárd márkát. Hat év leforgása alatt a függő adósság 76 milliárdra, az összes adósság pedig eredeti nagyságának közel ötvenszeresére, vagyis 213 milliárd márkára, magyar pénzben 767 milliárd koronára növekedett. Az adósságok kamatai 1913-ban még csak 230 millió márkát, 1919-ben már 10 milliárd márkát emésztettek meg. E valóban grandiózus szám adatok után mi meglepő sincs abban, hogy a német kormány, midőn 1919-ben a legközelebbi esztendő szükségletét megállapította, a következő eredményre jutott: a birodalomnak évenként legkevesebb 17 és fél, az egyes államoknak és községeknek évenként legkevesebb 6 és fél milliárd márka rendes kiadásuk lesz; s következésképp az összes rendes kiadás évenként legkevesebb 24 milliárd M-ra, magyar pénzben 87 milliárd K-ra fog emelkedni. Mint-hogy a birodalomnak 17 és fél milliárd M rendes kiadásával szemben a maximális évi rendes bevétel csak 6 és fél milliárd M-ra volt becsülhető, a német kormányt a rendes kezelési mérlegnek közel 10 milliárd márka (36 milliárd korona) évi hiánya két cél kitűzésére kényszerítette. Az egyik cél annyi rendes bevétel előteremtésére irányult, amennyivel a rendes kezelés hiányát fedezni lehet; a másik pedig egy akkora rendkívüli jövedelemforrás megnyitására törekedett, amelynek segítségével lehetséges lesz a birodalmi adósságok, velük együtt a kamat-teher tekintélyes részét a birodalom vállairól levenni.

Az első célt a régi adótörvények hozadékának emelése s az új adótörvényeknek oly hosszú sorozata szolgálta, hogy — Posadowsky szerint — minden adózónak külön szakértőre volna szüksége, ha az adók labyrintusában valahogy el akarna igazodni.¹

Hogy a Dernburg által egyszerre előterjesztett 7 új adótörvény javaslatai s a belőlük alkotott törvények mekkora terhet róttak a labirintusban tévelygő 60 millió német adóalany vállaira s mennyit jövedelmeztek a birodalmi kincstárnak, ennek igazolása céljából mindössze két új adótörvény együttes hatását tesszük vizsgálat tárgyává s azután közöljük az új adók 1920-iki pénzügyi eredményét.

Az 1919. szept. 10-iki háborús vagyonszaporulati adó abból az elvből indul ki, hogy a háború alatt elért vagyontöbbletnek csak egy csekély töredéke illetheti az egyes magánembereket, a többi az államé. Ép ezért elrendeli, hogy mindenkinél, akinek az összvagyon felülmúlja a 10.000 M-át (36.000 K-át), meg kell állapítani az 1914-iki vagyonadó kivetésének meg-

¹ Van der Borcht u. o. II. k. 138. old.

felelően a békebeli kezdő összvagyonot s meg kell állapítani az 1919. június hó 30-án meglevő háborús végső összvagyonot. A két vagyon értéke közötti különbözetből, vagyis a háborús vagyonszaporulat értékéből 5000 márka adómentes; a fennmaradó vagyonszaporulat adóköteles s a fokozatos adóztatás céljából kilenc rétegre osztandó. Az első 10.000 M-ás réteg után 10%-ot, a második 10.000 márka után 15%-ot, a harmadik 10.000 márka után 20%-ot, a következő öt — mindig növekvő — réteg után folyton fokozódó kulcs szerint 30, 40, 50, 60, illetve 80%-ot kell háborús vagyonszaporulati adó címén fizetni. A nyolc vagyonréteg összesen 375.000 márkának s az adómentes 5000 M-val együtt 1,368.000 K vagyonszaporulatnak felel meg. Az ily nagyságú vagyonszaporulatból az állam összesen 748.000 K-át vesz el; az 1 és egyharmad millió koronán felüli vagyonszaporulatot pedig 100%-os adóval sújtja, úgy hogy a százmilliókra rugó legnagyobb háborús vagyonszaporulatból sem hagy meg az egyes magánembernél többet 620.000 K-nál.

A német törvényhozás a múltban szerzett háborús vagyonokat ekképen leolvasztván, arra törekszik, hogy a vagyon összehalmozódását a jövőben is megakadályozza. Ezt a célt szolgálja egy ugyancsak 1919. szept. 10-ikén kihirdetett másik törvény, amely az örökösödési adóról szól. Tervezője, Dernburg, a hagyatékot egyszerre kétféle adóval sújtja: t. i. egyrészt a hagyatéki s másrészt a tulajdonképeni örökösödési adóval. A hagyatéki adó mint az elhaltak utolsó vagyonadója szerepel s kulcsa 1%-tól 5%-ig emelkedik. Sokkal bonyolultabbak a tulajdonképeni örökösödési adó szabályai, amelyek az adókulcs megállapításánál négy körülménynek tulajdonitanak döntő jelentőséget. Ezek: az örökösnek az örökshagyóhoz való viszonya, — a hagyaték magassága, — az örökös saját, már meglevő vagyonának értéke — s végül az elhalálozás időpontja. A hagyatékot ez a törvény is adómentes és adóköteles vagyonra s az utóbbi szintén rétegekre, még pedig 11 rétegre választja szét. A legelső, 20.000 M. értékű réteg után a legközelebbi rokonokkal 4%-ot, a legtávolibbakkal, illetve a nem-rokonokkal 15% örökösödési adót fizettet; — az 500.000 M. értékű 10-ik réteg után a legközelebbi rokonokra 30%-ot, a legtávolibbakra 60%-ot vet ki; — s végül a többi vagyon, vagyis az 1 és $\frac{1}{2}$ millió márkán felüli 11-ik vagyonréteg után a legközelebbi rokonokat 35, a legtávolibbakat és az idegeneket 70%-os örökösödési adóval rója meg. Az örökösödési adó tehát 10%-tól 70%-ig emelkedik. De ez korántsem a maximum! Az örökösödési adóhoz u. i. hozzájárul még egy az örökösnek saját már meglevő vagyonához mérten fokozódó p ó t a d ó. A pótlékolás következtében a szegény örökös csak a 10—70%-os örökösödési adót fizeti; — a vagyonos örökös ellenben az örökségnek minden 10.000, illetve 20.000 márkája után az örökösödési adó 1%-át fizeti örökösödési pótdadó címén. Nehogy azonban egy a saját vagyonához képest túlnagy örökség egészen tönkretegyje az örököst, kimondja a törvény 28. §-a, hogy a pótilleték az örökösnek saját már meglevő vagyonából a 100.000 M.-án felüli rész 50%-át felül nem múlhatja. Csakhogy ezen korlátozás mellett is megeshetnék, hogy az örökös semmitsem örökölné! Kimondja tehát a törvény, hogy az örökösödési adó

és pótadó együttes összege az örökség 90%-át felül nem múlhatja s következőképp a hagyatéknak csak $\frac{9}{10}$ része illetheti a kincstárt, a többi $\frac{1}{10}$ rész az örökösöké.

Ezzel azonban a törvényhozó nagylelkűsége még távolról sem merült ki! A 28. §. utolsó bekezdése szerint u. i. különbséget kell tenni aszerint, hogy az örökhagyó mikor hal meg? Ha oly szerencsétlen volt, hogy a törvény megalkotása után még 15 évig élt, akkor nincs kegyelem: örökösei kötelesek az örökösödési adót és pótadót teljes egészében megfizetni. Ha azonban oly szerencsés volt, hogy e siralomvölgyéből hamarabb elköltözött, akkor minden olyan egész esztendő után, amelyet 1935 és 1925 között meg nem ért, 1%-kal s minden olyan egész esztendő után, amelyet 1925 és 1920 között meg nem ért, 2%-kal kell mérsékelni az örökösökre kiszabandó örökösödési adót és pótadót. Ha kutatjuk e nagylelkűség okát, kiderül, hogy a német szocialista törvényhozás azért jutalmazza a minél korábbi elmúlást, mert nem akarta, hogy az örökösödési adóról és a birodalmi áldozatról szóló törvények teljes erővel egyszerre sújtsanak le az adózókra, vagyis nem akarta, hogy e két törvény egyeseknek esetleg egész vagyonát és örökségét egyszerre és teljes egészében elvegye.¹

Miután kimutattuk, hogy az új adótörvények együttes alkalmazása milyen eredményekre vezet az egyes adózók szempontjából lássuk már most a felemelt kulcsú, valamint az új adótörvények eredményét a kincstár szempontjából.

A régi adótörvények az 1914-iki kulcs szerint 1919-ben 767 millió márkát hoztak; hozadékkuk az adóalap és a kulcs emelése folytán 1919-ben 4803 millió márkára emelkedett, úgy hogy az új megterhelhetés a régi adók súlyosbítása révén kerek 4 milliárd márkára, vagyis 13 és félmilliárd koronára tehető.²

A Dernburg-féle hét új adótörvény közül az ingatlanátruházás megadóztatása 74 millió márkát, az örökösödési adó 435 millió márkát, a cukor-, dohány-, gyufa- és kártyaadó 666 millió márkát stb., — a 7 új adó összesen 1205 millió márkát jövedelmezett a kincstárnak s következőképp 4338 millió korona új terhet rakott az adózók vállaira.

Az eddig összesen majdnem 18 milliárd korona új teherre az Erberger-féle adóreform tette fel a koronát. Ezen tervezője által is ü. n. «nagy alkotás» a birodalom, az államok és a községek összes rendes kiadását fedezni akarta s a 24 milliárd M. rendes kiadás fedezése céljából a jövedelmi adó hozadékát 104 milliárd márkára, a vagyonszaporulati és örökösödési adót 1 milliárd márkára s az összes egyenes adók hozadékát 15 milliárd márkára fokozta; — s ezenfelül 4 milliárd márkát — közel 15 milliárd koronát — teremtett elő az általános forgalmi és fényüzési adóból, — 2 milliárd márkát a szénadó-

¹ Van der Borgh t. u. o. I. k. 194.

² U. o. I. k. 139.

ból, 1.5 milliárd márkát vámokból, összesen 11 milliárd márkát «n e m e g y e n e s» adókból.¹

Eszerint az első cél vagyis a rendes kezelési mérleg hiányának fedezése kerek 25 milliárd márka (vagyis 90 milliárd korona) új adóterhet jelentett a német nemzetre s fejenként 1500 korona új adóterhet jelentett a német birodalom minden egyes lakosára.

De hátra volt még a második cél: az adósságok apasztása. Ezt a célt szolgálta — mint az adótörvények sorában 29-ik — a birodalmi áldozatról szóló 1919. december 31-i ki törvény. Hogy Erzberger miért épen ezt a törvényt tette meg az egész jövőendő pénzügyi reform tengelyévé, nyomban kitűnik, ha a német birodalom kiadásai közül kiragadjuk a két legnagyobb tételt, t. i. egyrészt a hadiárvak, a hadiözvegyek és a rokkantak részére s másrészt az adósságok kamataira szükséges összegeket. Az 1.7 millió elesett és eltűnt német katona hozzátartozói s a másfél millió német rokkant évente 4.6 milliárd márka (vagyis 16.560 millió korona) járadékot és nyugdíjat kapnak a német nemzettől.

Bár ez az összeg a birodalom 1920-iki rendes kiadásainak több mint egy negyedére rúg s majdnem eléri a német birodalomnak a hadseregére és a hajóhadra fordított összes békebeli kiadásait,² világos hogy egy olyan nagy nemzet, mint a német, egy ilyen szent terhet nem apaszthat. Láttuk azonban, hogy a német birodalom az ő 17 és fél milliárd M. kiadásából 10 milliárd M.-át kénytelen a birodalmi adósságok kamataira fordítani, úgy hogy a kamatteher az összes rendes kiadásoknak 57%-ára emelkedik. Minthogy a német birodalom rendes kiadásainak $\frac{4}{5}$ részét a hadigondozás és az adósságok kamatai idézik elő, világos, hogy a kiadások hátralevő $\frac{1}{5}$ részét hiába apasztanák; ezeknek az apasztása számbavehető nagy megkönnyebbülést nem idézhetne elő. Minthogy a kiadások nagyarányú apasztására a hadigondozás kiadásai sem alkalmasak, a német nép terheinek könnyítésére csak egyetlen egy mód van, t. i. az adósságok apasztása. Ha sikerül az adósságokból csak egy ötödreszt is letörleszteni, ez már évi 2 milliárd M. állandó megkönnyebbülést jelent s a rendes kiadásokat közel 12%-kal apasztja. Az adósságok kamatainak ezen minden más kiadást messze túlszárnyaló nagy jelentősége indította Erzbergert arra, hogy a vagyonos osztályokhoz forduljon s «egy egyszeri nagy áldozatot» követeljen tőlük «a birodalom megmentése érdekében». Hisz «akár csekély, akár nagy vagyont szereztek, mindenüket a birodalomnak köszönhetik». «Ha a birodalom nem tudta volna évtizedeken át fenntartani a békét, ha nem folytatott volna előrelátó gazdasági és külpolitikát, — erélyes vállalkozó szellem, szorgalom és takarékosság mind kárba veszték volna». «Áldozzák fel tehát vagyonuk egy részét s mutassák meg ezzel azt az acél akaratukat, hogy a német nemzet a nagy bukás után fel akar emelkedni s az új hazában a társa-

¹ U. o. II. k. 99.

² Dr. Fritz Terhalle: Steuerkraft und Steuerlast. 19., 20. old.

dalmi igazság elvei szerint akar berendezkedni». Szerinte «a német áldozati törvénynek óriási nagy a szociálpolitikai jelentősége». «Éle a plutokrácia ellen irányul s véget vet annak, hogy ezren és ezren tétlenül éljenek s a mások munkájával tartassák el magukat pusztán azért, mert vagyonuk van». «Ez nem volna összeegyeztethető a demokráciával s éles ellentétben állana korunk egyetemes nyomorúságával». Ép ezért «a birodalmi áldozat — szerinte — elsőrangú szociáletikai követelmény», — «maga a vagyon részleges elvétele pedig bűnhődés azért a mammon-imádásért, amely a legsúlyosabb megpróbáltatás idején népünknek oly széles rétegeit ragadta magával s okozója lett a nagy nemzet-i katasztrófának».¹

A vagyonos osztálynak ezt a nagy engesztelő áldozatát Erzberger a birodalom adósságainak egyötödében állapította meg, vagyis 45 milliárd M.-át, magyar pénzben 162 milliárd koronát követelt tőlük.² Hogy ezt a nagy összeget előteremtse, még pedig úgy, amint a szociális igazság kívánja — a birodalmi áldozati törvényt a személyi adózás rendszerére építette fel. A német törvény ennél fogva minden olyan természetes és jogi személyt, aki nem élvez áldozatmentességet, — vagyontárgyainak összessége, az u. n. összvagyon alapján ró meg áldozattal. Az áldozat kulcsát a jogi személyeknél egységesen Szabályozza s az alaptőke és bizonyos tartalékok levonása után a tiszta Vagyon 10%-ában állapítja meg. A természetes személyeknél az összvagyonból 5000 M. értéket mint áldozatmentes vagyont kihasít, a többit pedig rétegekre, a hét millió márkán felüli váltásávköteles vagyont pl. 13 rétegre bontja szét. Az áldozat kulcsát az első teljes vagy megkezdett 50.000 M. után 10%-ban, a következő 50.000 M. után 12%-ban, a következő 100.000 M. után 15%-ban, a következő négy 200.000 márkás vagyonsrétegek után folyton fokozva 20, 25, 30 és 35 %-ban stb. s végül a 13-ik vagyon réteg, vagyis a 7 millió márkán felüli áldozatköteles vagyon után 65%-ban állapítja meg.

Ha a világtörténelemnek ezt a leggrandiózusabb adótörvényét egybevetjük a háborús vagyon szaporulati és az örökösödési adóval, akkor megállapíthatjuk, hogy a német törvényhozás — legalább is papíron — tökéletes munkát végzett.

Mínthogy a mai papírmárka csak $\frac{1}{14}$ részét éri a békebeli arany márkának, a vagyonszaporulati adó a háború alatt szerzett vagyonokat, 12.000 arany márkára, vagyis 14.000 békebeli koronára olvasztotta le. Nagy vagyonok gyanánt tehát csak a békebeli szerzett vagyonok maradtak meg. Igen ám, de a békebeli vagyonnak, 600.000 békebeli koronáig terjedő részét a kincstár a birodalmi áldozat révén felére, a 600.000 K.-án felüli részét pedig 73-ára olvasztja le. S ha valaki még ezek után is valódi békebeli milliomos maradna, akkor jön az örökösödési adó s elviszi a még megmaradt vagyonnak a legjobb

¹ Erzberger beszédének kivonatát l. Van der Borgh t. h. II. k. 134., 138., 139. old.

² U. o. III. k. 149. old.

esetben $\frac{1}{3}$ -át, a legrosszabb esetben $\frac{9}{10}$ -ét. Ha tehát a pusztá szándékot tekintjük, korántsem túlzás egy szocialista képviselőnek, dr. Braunnak az a kijelentése, hogy Németországban milliómosok részére nincs többé hely.¹ Bármennyire túlzásnak bizonyul ez a kijelentés, a való életet tekintve, mégis fel kell vetnünk azt a kérdést, vajjon végre lehet-e hajtani a német szocialista törvényhozás adótörvényeit s köztük a leggrandiózusabbat t. i. a birodalmi áldozatról szóló törvényt, ha igen» akkor a valóságban is végrehajtják-e s ha valósággal végrehajtják, akkor elérik-e a németek azt a kettős célt, amit maguk elé tűztek?

A német áldozati törvény súlyát lényegesen enyhítik s ezen a réven végrehajthatóvá teszik azok a legfőbb alapelvek, amelyek a német személyi adózás rendszere felépül s amelyeket az alábbiakban majd vázolni fogunk. Hogy az adótörvényeket s köztük az áldozati törvényt tényleg végrehajtják s hogy Hege-dűsnek ezzel ellentétes állítása² tévedésen alapszik, ezt az 1921 április havi kimutatás bizonyítja. E szerint 1921 április havában a birodalom adó-vám- s illetékbevétele 5 és $\frac{1}{3}$ milliárd M.-ra, vagyis hétszerakkora összegre növekedett, mint amekkorá 1920 április havában volt s ezen 5 és $\frac{1}{2}$ milliárd bevételből 1 és $\frac{1}{2}$ milliárd márka esett a birodalmi áldozatra.³

De bármily csodálatraméltó legyen az a hatalmas német akarat, amely ekkora összegeket képes lerakni a haza oltárára, a német pénzügyi kormány sem a deficit rémét elhárítani, sem az adósságok terhén könnyíteni nem képes.

Az ezernyi ezer ok közül csak egypárat ragadunk ki. A német kormány nem térhet ki a tisztviselők fizetésrendezése elől, akik átlag csak felét, vagy harmadát kapják egy testi munkás kereseténél;⁴ nem térhet ki azon polgárainak jogos igényei elől, akiknek külföldön levő vagyonát a győztes hatalmak elkobozták s akik ezen a címen hazájuktól 131 milliárd M.-át követelnek;⁵ nem képes megakadályozni az állami üzemek deficitjét, amely a múlt évben egyedül a vasútnál 14-5 milliárd M.-ra növekedett; nem képes megakadályozni a német márkának «g r a s s á» való lefokozását, vagyis a pénz értékének a pénzügyminiszter szerint $\frac{1}{10}$ részre, egyéb hitelesebb számítások szerint $\frac{1}{14}$ részre való lezuhanását; nem tud kitérni a háborús gazdálkodás felszámolásának, a háborús utóköltéseknek a terhei elől;⁶ nem képes visszautasítani a győztes ellenség sarcolását, amely jóvátétel címén Németország tönkretételére törekszik stb.

Ezernyi ezer ok van tehát annak, hogy a birodalom kiadásai és adósságai szinte hihetetlen arányokban

¹ Van der Borgh t. h. II. k. 141.

² L. Hegedűs 1920. XII. 20.-iki nemzetgyűlési beszédét.

³ Frankfurter Zeitung 1921. jun. 20. No. 450.

⁴ Van der Borgh t. o. I. k. 221. old. II. k. 101.

⁵ Dr. F. Terhalle i. m. 7. old.

⁶ Lásd dr. Wirth pénzügyminiszter és kancellár 1921. VII. 6.-iki beszédét. Frankfurter Zeitung, 1921. VII. 27. II. Morgenblatt.

növekednek. A német kormány 1919-ben azt a célt tűzte az új adótörvények elé, hogy évi 25 milliárd M. rendes kiadást fedezze¹ nek. S a rendes kiadások azóta 48.5 milliárd M.-ra, a rendkívüli kiadások 59 milliárd M.-ra, az összes kiadások Helfferich szerint évi 155 milliárd M.-ra, a deficit pedig évi 43 milliárd M.-ra emelkedett akkor, mikor a német nemzet egész évi jövedelme mindössze 230 milliárd M.-ra becsülhető.¹ S mi volt a célja az áldozati törvénynek? Az volt a célja, hogy 3 milliárd papírmárka adósságot törlesszen évente; ezzel szemben a német kormány 3.25 milliárd papírmárkával gyarapította a függő adósságot havonta,² a jóvátételi bizottság pedig 36 milliárd aranymárka jóvátételt rótt a német birodalomra évente.³

Az évenkénti 3 milliárdos törlesztést tehát 12-szerakkora függőadósság s 16-szorakkora jóvátétel tette illuzóriussá s hozzájárult mindezekhez évi 15 milliárd M. kiadás az ellenséges megszálló csapatok eltartására. Ha Helfferich szerint kerek 100 esztendő szükséges arra, hogy a német nemzet az ő jóvátételi tartozását a kormány tervei szerint letörlessze s ha igaz az állítása, hogy a német kormány a jóvátételi tartozást túlnyomóan váltókkal fedezi, adósságokat adósságokkal fizet,⁴ akkor joggal kérdezhetjük, vajjon nem kell-e a német pénzügyi politikának ilyen körülmények között előbb vagy utóbb összeroppannia?

Dr. Wirth pénzügyminiszter és egyúttal birodalmi kancellár erre a kérdésre az essen-i beszédben és pénzügyi programbeszédében⁵ következőleg válaszol:

A birodalmi háztartás tulajdonképpen három háztartást foglal magában: a közigazgatási, az üzemi és a jóvátételi háztartást. A közigazgatási háztartás rendes kiadásainál 3 és fél milliárd M a deficit; az 59 milliárd M rendkívüli kiadás csak ideiglenes deficitet idéz elő, mert 14.2 milliárd M a háborús gazdálkodás lebonyolítását célozza, 8 milliárd M élelmezési pótlékokra szolgál, 26.6 milliárd M pedig állandó rendes kiadássá lett s mint jóvátételi kiadás a harmadik háztartásba teendő át. Az üzemi háztartás deficitje 20 milliárd M; de ez a lakosságra nézve részben nyereség volt, mert magánüzem esetén már a múlt évben is ennyivel drágább lett volna a posta, távírda, a vasút stb. Végül a jóvátételi háztartásban a szükséglet ezidőszerint 61 milliárd M; de pontos nagyságát előre megállapítani két okból is lehetetlen: egyrészt a pénz értékének folytonos változása miatt s másrészt azért, mert a német kivitel terhelő 26%-os illeték pénzügyi eredménye évről-évre változni fog. Ami ezen

¹ Lásd u. o.

² Dr. F. Terhalle i. m. 12. old.

³ Arthur Heichen: Reparationslast und deutsches Volksvermögen. Pester Lloyd, 1921. jun. 5. szám.

⁴ Frankfurter Zeitung, 1921. VII. 7. Zweites Morgenblatt.

⁵ Frankfurter Zeitung 1921. jún. 20. Abendblatt; 1921. jul. 7. II. Morgenblatt.

«gigászi arányú» kiadások fedezetét illeti, Wirth szerint a német pénzügyi reformnak három cél megvalósítására kell törekednie. Az első cél arra irányul hogy helyreállítsa az egyensúlyt a közigazgatási rendes költségvetésben, a második arra irányul, hogy a jóvátétel fedezésére állandó rendes bevételi forrásokról gondoskodjék s a harmadik arra, hogy a márka értékét állandósítsa. Minthogy a legutóbbi cél megvalósítására csak évek múlva kerülhet a sor, jelenleg csak a két első célról lehet szó. Ami a közigazgatási költségvetés egyensúlyát illeti, ezt iparkodtak elérni azok a törvények, amelyek a vagyonos osztályok adóterhét növelték, vagyis az ú. n. egyenes adótörvények s a birodalmi áldozatról szóló törvény. A jelen helyzetben azonban az eddigi reformokkal megelégedni nem lehet. Az egyszeri nagy birodalmi áldozatot pl. meg kell nemesíteni s ez a «Veredelung des Reichsnotopfers» szerinte ekkép megy végbe: A 30, illetve 50 év alatt lefizetendő áldozatot 10 év alatt kell lefizetni, mégpedig nem az 1919. dec. 31-iki vagyonerőterek szerint, hanem tekintettel a márka hanyatlására, háromévenként meg-megismétlendő újabb értékelések alapján. Az egyszeri nagy áldozat nemessé tétele eszerint évi 8 milliárd, — 10 év alatt összesen tehát 80 milliárd M áldozatot ró a vagyonos osztályok tagjaira. De ez az áldozat korántsem elegendő! Tökéletesíteni kell a jövedelmi adó kivetésének és behajtásának technikáját, ami szerinte 8 milliárd M-át fog jövedelmezni; emelni kell a testületi-, a tőkeamat- és a gépjármű-adót; be kell hozni a lóversenyadót; egyszeri nagy adóval kell sújtani a háború utáni vagyonszaporulatot stb. Miután Wirth felsorolta azokat a stációkat, amelyeket a német nemzet nagy kálváriáján a vagyonos osztályoknak kell bejárniuk, szerinte megtanulhatják «mindazok, akiknek a kezeiben vagyon és termelőeszközök, vagyis aranyértékek vannak, mit jelent elveszteni egy világháborút»? Wirth programja azonban nemcsak az aranyértékek boldog tulajdonosait sújtja 41 és fél milliárd m. erejéig, hanem tanulságul szolgál azoknak is, akik a jólét és a nemzeti nagyság és boldogság napjaiban az osztályirigység álláspontjára helyezkedve az osztályharc szemüvegén át nézték a világot. Wirth ugyanis kénytelen meghajolni a jóvátétel irtózatossúlya alatt. Kénytelen belenyúlni a legalsóbb társadalmi rétegek zsebeibe s bármennyire tiltakozzanak ezek a gazdagok megdézsmálása utána szegények megnyomorítása ellen, «az egyenes és nem egyenes adók egyensúlya» nevében, magyarázva a közös nyomorúság egyenlősítő erejének hatása alatt kénytelen felemelni a vámokat, a szén, a cukor, a dohány, a sör, a szesz, az ásványvíz, a gyufa, a mesterséges édesítőszer adóját; kénytelen tovább felesigázni a posta, a vasút, a távíró díjszabását. Minthogy pedig a munkásosztály nem egyenes adó alakjában csak 36 és fél milliárd márkát tud kiizzadni s minthogy a deficit még ezek után is 20 és 45 milliárd M között ingadozik, dr. Wirth kénytelen a győztesek által reá rótt nagy munkát továbbfolytatni. Kénytelen a megpróbáltatás napjaiban is széthúzó osztályokat a közös szenvedéssel

egy egységes nagy nemzetté összekovácsolni; kénytelen, a pénzügy nyelvén szólva, meggondolás tárgyává tenni, hogy hogyan részesezhetnék a birodalom, mint aféle társtulajdonos, az ipar jövedelmében osztalékok, élvezetjegyek stb. alakjában; hogy hogyan lehetne egyedárúsággá tenni a szénkereskedést stb.?

Kénytelen minderre vállalkozni, mert a győzedelmes főhatalmaknak a berlini minisztériumokban dolgozó garanciabizottsága tudomására hozta, hogy «a főhatalmak még ennél is gyökeresebb reformokat követelnek» s ha a német kormány ezekre nem kapható, akkor «kényszerrendszabályokhoz kell nyúlniok». Úgy látszik, mintha a garanciabizottságban csupa Catók ülnének, akiknek jelszavuk: «Germaniam esse delendam».

* * *

A világ legnagyobb adóemelő és adósságtörlesztő nagyüzeme után, amely épúgy, mint a békebeli Európa betegembere, t. i. Törökország, a főhatalmak gondnoksága alatt áll, lássuk a mi nagyüzemünket. Az előzményekkel, mint közismert tényekkel, röviden végezhetünk. A háború rengeteg anyagi áldozata, a Károlyi-korszak pazarlásai, a kommunisták pénzügyi anarchiája, a román megszállók harácsolásai, a német területi veszteséget sokszorososan felülmúló agyoncsonkítása területünknek s ugyanoly arányú megdézsmálása nemzeti vagyonunknak, az óriási adósság és a csonka országhoz képest óriási hivatalnoki kar; ezen és számtalan más okok mind közreműködnek abban, hogy a bennünket ért pénzügyi katasztrófa aránylag ugyanakkora, sőt nagyobb méreteket öltött, mint amekkora a Német-Birodalomé. Beszéljenek a számok! A magyar állam rendes kezelési mérlege 1914-ben 75 millió K felesleggel záródott. Ez a felesleg azonban nem volt reális, mert ahhoz, hogy az összes rendes és rendkívüli kiadások fedezhetőek legyenek, már 295 millió K kölcsönt kellett felvenni. Valósággal tehát deficit volt, még pedig 295 millió K. A rendes kezelési mérleg 75 millió K-ás feleslege Korányi költségvetésében 375 millió K feleslegre növekedett. De ez a felesleg sem volt reális; hiszen az összes kiadások 9690 millió K-val múlták felül az összes bevételeket; a deficit tehát 1914-től 1920-ig 295 millió K-ról közel 10 milliárd koronára emelkedett. Végül, ami a Hegedűs-féle költségvetést illeti, Hegedűs a német példát követve, költségvetésünket elemeire bontja s bár még nem különböztet meg 3-féle költségvetést mint a németek, de megkülönböztet kettőt, t. i. a tulajdonképeni állami és az ú. n. üzemi költségvetést.

Ezen kettéosztás révén eléri azt, hogy míg szerinte a Korányi-féle rendes kezelési mérleg az állami költségvetésben 4 és fél milliárd hiánnyal záródott, addig az ő állami költségvetésében ezt az óriási hiányt közel egy milliárd korona felesleg váltja fel. Ezt a közel 5 és fél milliárdos javulást azonban jórészt a számok művészi csoportosítása idézi elő. Hegedűs ugyanis, minthogy

kétféle költségvetést különböztet meg, t. i. állami és üzemi költségvetést, a Korányi-féle állami költségvetés tételeinek egy tekintélyes részét áthelyezi az üzemi költségvetésbe s ezzel eléri azt, hogy a Korányi-féle költségvetés rendes kiadásait 1142 millió K-val többre, rendes bevételeit pedig 3693 millió K-val kevesebbre teheti, mint amennyire Korányi tette. De mivel a kiadási többletet s a bevételi mínuszt más címeken ugyan, de mégis kénytelen elszámolni, a végeredmény az, hogy a Korányi-féle rendes és rendkívüli költségvetésnek közel 10 milliárdos hiányát nála közel 6 és fél milliárdos hiány váltja fel.

Ugyanazon idő alatt, míg a deficit 295 millió koronáról 10, illetve 6 milliárd koronára növekedett, adósságunk és a kamatterher is szédületes arányokat öltött. A békebeli 8 milliárd korona adósságból az a rész, ami bennünket terhel és külföldön van elhelyezve, aranykoronákból álló adóssággá s következésképp a kamat is aranykoronákból álló kamattá alakult át. Ez az átalakulás, valamint az egyéb külföldi adósságok valutáris különbözete 1920. december 20-ika körül Hegedűs szerint 4500 millió K kamatterhet rótt a magyar államra.¹ A külfölddel szemben fennálló adósságunk tehát 1920. dec. 20-ika körül közel kilencven milliárd K-ra, a belföldi adósságunk pedig közel hatvan milliárd K-ra, az összes adósság 8 milliárdról 150 milliárdra, a kamatterher pedig a valutáris különbözetekkel együtt 338 millió K-ról 6000 millió K-ra növekedett. Csónka- Magyarország adóssága 18-szor, kamatterhe pedig 17-szer akkora lett, mint a mekkora Nagy-Magyarorszáé volt a békében.

Az már most, hogy a Korányi-féle költségvetés rendes kezelési mérlege a tulajdonképeni háztartásban 4 és fél milliárd, az egész háztartásban pedig közel 10 millárd K hiánnyal záródott s az, hogy adósságunk s a kamatterher oly irtózatossá nagy összegekre szöktek fel, a mi pénzügyi kormányunkat épúgy két cél kitűzésére kényszerítették, mint a németekét. Az egyik cél a bevételek fokozására, a másik az adósság és a kamatterher csökkentésére irányul. Ha az első célból alkotott új adótörvényeket egybevetjük a német adótörvényekkel, kiderül, hogy pénzügyi politikánk ugyanazon eszközökhöz nyúl, mint amelyeket minden nagy háború elvesztése után minden nemzet alkalmazott s következőleg a jelenben a német nemzet is alkalmaz. Sem a német, sem a magyar pénzügyi törvények között nem találunk egyetlenegy sem, amelynek képmásait az adótörténetben fel nem találhatók.

A különbség csak abban áll, hogy míg a német törvények a levert nemzetek ősrégi adópolitikáját a szocializmus szellemében, addig a mi adótörvényeink a polgári társadalom gondolkozásának megfelelően elevenítik fel. Erre a különbségre vezethetjük vissza adótörvényeink következő eltéréseit. Mint láttuk, a német törvényhozás nemcsak a háborús nyereséget, hanem a háborús v a g y o n s z a p o r u

¹ Lásd Hegedűs Lóránt nemzetgyűlési beszédét 1920. dec. 20-iki naplóban.

latot is megadóztatja, mégpedig oly mértékben, hogy a több száz millió koronára rugó legnagyobb háborús vagyonkból 620.000 K kivételével mindent elvesz. Ezzel szemben a mi törvényhozásunk eddig csak a háborúban szerzett vagyon kamatát, a háborús nyereséget adóztatta meg s Hegedűs sem hajlandó még a legnagyobb hadivagyonból sem elvenni többet, mint az átlagos váltságkulcsnak, t. i. 15—20%-nak a kétszeresét, vagyis 30—40%-ot. Míg tehát Németországban 10 millió K-ás háborús vagyonszaporulatból csak 620.000 K marad meg a tulajdonos kezén, a többi mind a kincstáré lesz, nálunk Hegedűs tervezete csak 4 milliót szán a kincstárnak, 6 milliót meghagy a tulajdonosnál. Ami pedig az örökösödési illetéket illeti, a német törvényhozás, mint láttuk, a legkisebb vagyon után is 4-szer akkora örökösödési adót követel, mint a magyar; a legnagyobb hagyatékoknak pedig $\frac{9}{10}$ részét veszi el akkor, mikor a magyar törvény elveszi a felét.

Kérdés már most, hogy a magyar kormánynak ezen kétségtelenül sokkal enyhébb adóügyi politikája mennyit jövedelmez a magyar államnak? A rendes bevételeket már Korányi felemelte úgy, hogy a békebeli 1953 millió K rendes bevétellel szemben ő már 8815 millió K rendes bevételt irányzott elő; az emelkedés tehát közel 7 milliárd K.

Hegedűs saját szavai szerint példátlan gyorsasággal» továbbfokozta a bevételeket s elmenve «a legszélsőbb határig», a dohányjüvedék rendes bevételeit 1800 millió K-ban, az általános forgalmi adó hozamát 950 millió K-ban, az állatforgalmi adót 500 millió K-ban, a sóeladás hasznát 600 millió K-ban stb. irányozta elő s az adóemelés és az új adók révén összesen 2900 millió K-val gyarapította a magyar állam rendes és közel 10 milliárd K-val gyarapította a magyar állam összes bevételeit.¹

Programmja szerint azonban «gátat» kell «vetnie a mérhetetlen pazarlásnak», vagyis csökkentenie kell a kiadásokat. Ép ezért «egy évig, mint pénzügyi diktátornak, az ő kezében lesz a kulcs»; «minden garas oda fog menni, ahova az ő becsületes és fukar keze juttatja».

A redukciót magán az udvartartáson s különösen a főudvarnagyi bíróságon kezdi, a külügyminisztériumon folytatja s az összes minisztériumokban keresztülviszi. «A külügyminisztérium nagyzási hóbortjának feltétlenül véget fog vetni»; «mint egy buldogg, úgy harap bele ebbe a kérdésben, s «inkább kerékbetöreti magát, de a semleges állambeli követek 6—6 millió K évi fizetését ki nem utalja». S «ha ez nem sikerül, akkor nem lesz pénzügyminiszter, hanem lesz élő tiltakozás egy pazarlás ellen, tiltakozása a nyomorgó népnek».² Mire vezetett ezen ünnepélyes ígéretekkel szemben a kiadások valóságos redukciója? Figyelembe

¹ 1921/22. évi költségvetés bevezető indokolása 6. old.

² 1920. XII/20. napló 5., 6. oldal.

véve a rendes és rendkívüli bevételeket és kiadásokat egyaránt, a kormányzóság kiadásai 6.2 millió, a külügyminisztérium kiadásai 136 millió K-val, a honvédelmi minisztérium kiadásai közel másfél milliárd K-val, az államadósságok terhe pedig 1122 millió K-val csökkentek. De egyébként a viszonyok kényszerítő erején minden jóakarát megtört, úgy hogy Hegedűs az állami rendes kiadásokat 11 és fél milliárd K-ra, az állami rendkívüli kiadásokat 6 és fél milliárd K-ra, az üzemek rendes kiadásait 6 milliárd K-ra, átmeneti kiadásait 907 millió K-ra, s beruházásait 1725 millió K-ra volt kénytelen felemelni. Az összes kiadások ennek következtében — ahelyett, hogy estek volna, — Hegedűs alatt 10 és fél milliárd K-ról egy év alatt 20 és ¼ milliárd K-ra szöktek fel s bár az állami rendes kezelési mérleg majdnem egy milliárd korona felesleggel záródott, az összes kiadásoknak egy év alatt 6 és ¾ milliárdos emelkedése végeredményben mégis 6 és fél milliárd költségvetési hiányt idézett elő.

Lehetetlen volt tehát kitérni a második cél, t. i. az állami adósságok és a kamatteher csökkentése elől. Ezt a célt szolgálják a vagyonváltságról szóló I. törvény s a többi váltságtörvények tervezetei. Erzberger mintájára Hegedűs is a bennük szabályozandó vagyonváltságot tette meg a magyar állam megmentését célzó egész pénzügyi politikának: az egész problémának a «központjává».^x Hogy indokolatlan-e vagy sem, kitűnik a következőkből. Amint láttuk, a német birodalom rendes kiadásainak 26%-át az eltűnt és elesett katonák hozzátartozóinak és a rokkantaknak ellátása, — 57%-át pedig az adósságok kamatai emésztik fel. A mi költségvetésünkre alkalmazva ezek az arányszámok azt jelentenék, hogy nekünk körülbelül 3000 millió koronát kellene fordítanunk hadigondozásra s 6650 millió K-át adósságok kamataira. Mi azonban hadigondozásra 3000 millió K helyett csak 343 millió K-át költünk, úgy hogy a hadigondozás nálunk 9-szerre kisebb fontosságú kiadást jelent, mint Németországban. Ami pedig a kamatokat illeti, a Hegedűs-féle költségvetés kamatokra 6650 millió K helyett mindössze 1254 millió K-át irányoz elő, úgy hogy a kamattehernek nálunk 5 és ½-szerre kisebb a jelentősége, mint Németországban. Ezzel szemben azonban joggal lehet hivatkozni arra, hogy valamint a Korányi-, ugyanúgy a Hegedűs-féle költségvetés sem foglalja magában az egész kamatteheret. Lássuk tehát, mekkora lehet a kamatteher az ő teljes nagyságában? Minthogy a Korányi-féle költségvetés a békebeli kamattehernek csak 40%-át, a háborús adósság kamatterhének csak 50—60%-át tünteti fel, — a maximális kamatteher nem lehet több mint a Korányi által előirányzott kamat kétszerese, t. i. 3 milliárd K; — s minthogy Hegedűs az államadósságok külföldi kamatainál a valutakülönbözetet 1920. dec. 20-án 4500 millió

¹ Nemzetgyűlés Naplója 139. ülés, jkv. 8. old.

K-ra becsülte:¹ a rendes és rendkívüli kamatteher nem lehet több összesen körülbelül 7 és fél milliárd K-nál, — a bel- és külföldi adósságunk pedig nem lehet több összesen körülbelül 150 milliárd papír K-nál.² Kérdés már most, hogy a 150 milliárd K adósságból és 7½ milliárd K kamatból mekkora összegre rúg az a valóságos adósság és valóságos kamatteher, amit érdemes és lehetséges csökkenteni s mekkora összegre rúg az a fictív adósság és fictív kamatteher, amit nagy arányokban nem érdemes és nem is lehetséges apasztani? A 90 milliárd K külföldi adósságot egyedül a valutáris különbözet szökteti fel ily szédítően magas összegre. Ha pénzünk értéke csak kétszeresére emelkedik az 1920. dec. 20-ika értékének, akkor már a 90 milliárd K adósság egyszerre 45 milliárd K-ra olvad le, minden nagyobb arányú törlesztés nélkül. Világos tehát, hogy amíg pénzünk értéke jelentékenyen meg nem javul, addig a folyton hullámzó és bizonytalan nagyságú külföldi adósságot törleszteni nem lehet s értelme és jelentősége csak a belföldi adósság törlesztésének van. Látuk azonban, hogy belföldi adósságunk nem lehet több 60 milliárd K-nál s következésképp a kamatteher sem lehet több 3 milliárddnál. Már most hány %-át alkotja e 3 milliárd K a Hegedüs által ú. n. valódi költségvetés rendes kiadásának? Mindössze 24%-át. S hány %-át alkotja ugyané kiadásoknak az a kamat, amelyet Hegedüs költségvetése előirányoz? Mindössze 107%-át. Ha tehát a német kormány egyszerre letörlesztené az 1919-ben fennállott összes adósságait, akkor egyszerre megszabadulna az 1919-ben előirányzott összes rendes kiadásainak majdnem $\frac{2}{3}$ részétől. Nekünk pedig, ha egyszerre letörlesztenénk az összes belföldi adósságainkat, — akkor is a nyakunkon maradna összes kiadásainknak $\frac{3}{4}$ része, sőt ha a belföldi adósságokat túl magasra tettük, még ennél is sokkalta több. Mit bizonyít ez? Azt, hogy nálunk nem az adósságtörlesztést, s nem az ezen célra szolgáló vagyonszármazást kell megtenni pénzügyi politikánk tengelyévé, — hanem a rendkívüli kiadások közül az átmeneti kiadásoknak s ezek közül elsősorban és legfőképpen a háború utóköltsegeinek az apasztását. Hisz ezen utóköltsek közül csak a létszámfeletti állások évi 235 s a közzolgálati alkalmazottak természetbeni ellátása évi 200 0, — csak e két tétel együtt 2235 millió K évi kiadást jelent, majdnem annyit, mint a belső államadósság összes maximális kamatterhe. Fenn tartani a háború utókövetkezményeit s törleszteni

¹ Nemzetgyűlés 1920. dec. 20. napló 3. old.

² Természetesen csak megközelítően helyes számítás lehetséges. Számításunkat megerősíti Hegedüsnek a hajdúmegyei gazdákhöz intézett beszédje. Eszerint: «amikor tárcáját átvette — vagyis 1920. dec. 20-ika táján — a magyar állam adóssága 150 milliárd K volt». Budapesti Hírlap 1921 július 9.

és a törlesztés révén legfeljebb 3 milliárd K-val csökkenteni a kiadásokat, akkor, mikor a költségvetés 6 és fél milliárdos deficitje az adósságtörlesztés minden hasznát kétszeresen elviszi, — nem érdemes és nem is lehetséges. Világos tehát, hogy az adósság törlesztésénél bizonyos józan határokat szem előtt kell tartanunk. Ép ezért próbáljuk meg kiszámítani, hogy körülbelül mekkora lehet az az összeg, melyet a nemzet teherviselőképessége s a jövőendő jóvátételre való tekintet megindokol és lehetővé tesz? Erre a kérdésre csak a számok válaszolhatnak.¹

A német államadósságból 1919-ben a 60 millió német közül minden egyes személyre 12.783 K, a kamatokból 600 K, a birodalom rendes kiadásaiból pedig 1050 kor. esett; a kamatteher tehát az egy-egy németre eső összes rendes kiadásnak 57%-át alkotja. A német áldozati törvény már most a 213 milliárd M adósságból mindössze 45 milliárd M-át², vagyis 21%-ot akart letörleszteni s ezen a réven a fejenkinti kamatterhet 126 K-val akarta csökkenteni, úgy hogy az állami kiadásoknak fejenkint 12%-k al kellett volna apadniok. Ez volt a cél s ezt a célt szolgálta az a 65%-ig emelkedő adókulcs, melyhez a német kormány kezdettől fogva következetesen ragaszkodott s melyet tényleg törvénybe is iktatott. Hogy alakult ezzel szemben a helyzet Magyarországon? Nálunk a 7 és fél millió főnyi lakosságból 1—1 személyre 8000 K valóságos és 12.000 K fiktív adósság, 400 K valóságos kamat és 600 K valutáris különbözet s mindezekon felül fejenkint 1556 K állami rendes kiadás esik. A fejenkinti valóságos adósságunk tehát $\frac{2}{3}$ -át teszi a németek fejenkinti adósságának, sőt a fiktív adóssággal együtt felül is múlja fejenkint több mint 7000 koronával; a valóságos kamatteher szintén $\frac{2}{3}$ -a a német kamattehernek, illetve a valutáris különbözettel együtt még több is fejenként 400 K-va l. A rendes állami kiadás végül fejenként másfélszer annyi, mint a németeknél, sebből a rengeteg kiadásból csak 24—25% esik a valóságos kamatokra, míg a németeknél 57%. A fej szám szerinti adatok is csak azt bizonyítják, hogy bár adósságainkat csökkentenünk kell, pénzügyi politikánk tengelyévé még sem az adósságok törlesztését kell tennünk, hanem a kiadások apasztását. Kérdés már most, hogy csökkenthetjük-e adósságainkat nagyobb %-k a l, mint ezt a németek tették? Nézetünk szerint nem mert ha a német szocialisták is szükségesnek találták, hogy a jelenlegi nemzedékkel adósságaiknak csak $\frac{1}{5}$ -ét fizettessék kis

¹ Az alábbiakban a magyar és német adatokat azon időpontra vonatkozólag állítjuk egymással szembe, amikor a két nemzet törvényhozása a vagyonnak változással, illetve áldozattal való megrovását munkába vette. Magyarországra vonatkozólag tehát a jelenlegi, Németországra vonatkozólag az 1919/20-iki adatokat.

² Van der Borgh t u. o. II. k. 149. old.

a többi $\frac{4}{5}$ részt a későbbi nemzedékekre hárítsák át, s ha a német szocialisták is gondoltak a jóvátétel majdani törlesztésére: akkor pusztán adósságtörlesztés céljából nem lehet és nem szabad a németekénél nagyobb áldozatot hoznunk nekünk sem, akiket fejenként másfélszer akkora rendes állami kiadás terhel, mint a birodalmi áldozat meghozatalakor a sokkal gazdagabb német nemzet tagjait. Mekkora lehet tehát az az összeg, amelyet letörleszteni s amelynek előteremtése végett a vagyon után váltságot követelni indokolt lesz? Ez az összeg, ha csak a valóságos belső adósság $\frac{1}{5}$ -ödét vesszük, 12 milliárd K-ra, ha a folyton hullámzó fiktív adósság 1920. dec. 20-iki állagának $\frac{1}{5}$ -ét is hozzávesszük, 30 milliárd K-ra tehető. Pénzügyi kormányunk s a törvényhozás bölcsesége van hivatva e két szélsőség közt a helyes középutat eltalálni. Mi itt csak a következményekre mutatunk rá. 13 milliárdos vagyonváltság mellett Magyarország minden lakosa fejenként 1733 K váltságot, 30 milliárdos vagyonváltság mellett fejenként 4000 K váltságot fog fizetni akkor, midőn a sokkal gazdagabb német nemzet tagjai birodalmi áldozat címén fejenként csak 2683 K-át fizetnek. Kérdés már most, hogy a Hegedüs-féle tervezetek vagyonváltság címén mekkora összeget követelnek a nemzettől? Csonka-Magyarországnak Buday szerint 9,563.000 kat. hold szántóföldje és 3,113.000 kat. hold kertje, rétje, legelője és nádasja, vagyis 12,676.000 kat. hold mezőgazdasági ingatlana van. Ezeket már most a Hegedüs-féle javaslat alapján a következő birtokkategóriákba kell osztanunk.¹ Öt kat. holdon aluli birtok van összesen 1,140.840 kat. hold; a törpebirtok kataszteri tiszta jövedelme eszerint 11,400.000 K-ra, vagyonváltsága koronánként 30 kgr.-jával 3,422.520 mm. búzára tehető. Ötől 100 kat. hold nagyságú birtok van 6,300.000 kat. hold; a kisbirtok kat. tiszta jövedelme eszerint 63 millió K-ra, vagyonváltsága 35 kgr.-jával 22 millió mm. búzára tehető; — 100-tól 1000 kat. hold nagyságú birtok van 2,978.000 kat. hold; a középbirtok kat. tiszta jövedelme eszerint 29,780.000 K-ra, vagyonváltsága 36 kgr.-jával 10,720.000 mm. búzára tehető; — 1000 kat. holdon felüli birtok van 2,100.000 kat. hoid, a nagybirtok kat. tiszta jövedelme eszerint 21,000.000 K-ra, vagyonváltsága koronánként 40 kgr.-jával 8,400.000 K-ra tehető. Az öt m i v e l é s i á g v a g y o n v á l t s á g a eszerint 44 és fél millió mm. búza volna. Ebből azonban le kell vonnunk mentesség címén az 1 kat. holdon aluli birtoktestekre s a kincstári, a községi, az alapítványi, az iskolai s a lelkészi birtokokra eső legfeljebb 1,500.000 kat. hold birtoknak a váltságát, koronánként 40 kgr.-os alapon 6,000.000 mm. búzáat. A b ú z a á r á t m m.-k int 700 K-val számítva² kiderül, hogy Hegedüs

¹ A szövegben közölt adatok kiszámításánál a szántóföldek birtoknagyságszerinti megoszlását vettem alapul. A többi adata nézve lásd Buday László: A megcsonkított Magyarország. 14., 75., 109., 111—118. old.

² Hegedüs javaslata 500 K búzaárat vesz alapul. A búzaárak azonban 1921. jún. 9-ikén már 1000 körül vannak. Ép ezért a szövegben azt az árat vettük irány-

tervei szerint a földbirtokból csak öt művelési ág után 26.6 milliárd K vagyon váltságot kellene fizetni.

A 373.000 kat. hold szőlő vagyon váltság a a legkisebb kulcs szerint számítva is 1 milliárd K-ra emelkedik; — a 2,028.512 kat. hold erdőből pedig csak 1 millió 790 kat. holdat véve váltsághelyettesnek, az erdőbirtok vagyonváltságát átlag legalább 180.000 kat. hold erdőnek minimális értékeképp 2 és fél milliárd K-ratehetjük.¹

Hozzájárulna mindezekhez — Buday adatait s mindig a legkisebb adókulcsot véve alapul — a holt felszerelés vagyonváltsága címén 144,280.000 K; — a 717.000 ló váltsága címén: 525 millió K; — a 2,000.000 szarvasmarha váltsága címén: 1500 millió K; — az 1,600.000 sertés váltsága címén: 400 millió K; — a 700.000 juh váltsága címén: 350 millió K; — a szőlő felszerelésének váltsága címén: 50—60 millió K; — az összes felszerelés váltsága címén — a haszonbérlők kétszeres váltsága nélkül — közel 3 milliárd K. Eszerint maga a földbirtok vagyonváltsága a legmérsékeltebb számítás szerint is közel háromannyit hozna, mint amennyi a valóságos adósságok $\frac{1}{5}$ -ének törlesztésére szükséges és bőségesen fedezné még a valóságos és a fiktív adósságok $\frac{1}{2}$ -ét is. S ekkor még nem vettük számításba a betétek, a folyószámlakövetelések, a letétek, a részvények és üzletrészek s a külföldi értékpapírok és pénznemek vagyonváltságát; nem vettük számításba az állítólag 8 milliárd K nostrifikált hadikölcsönkötvények és az egyéb államadóssági címletek vagyonváltságát;² nem vettük számításba a háztulajdon vagyonváltságát; nem vettük számításba a kereskedelmi árúraktárak és az iparüzemek váltságát; s nem vettük számításba a bútorok, szőnyegek, arany- és ezüstneműek, ékszerek, autók, hintók, futó-, háts- és versenylovak vagyonváltságát. De, ami sokkal nagyobb baj, nem vették számításba a különböző váltságok összegeit maguk a Hegedüs-féle tervezetek sem, amelyekben az adósságtörlesztés mérvére, mint célra s a vagyonváltság pénzügyi eredményére, mint eszközre vonatkozó számításoknak még csak nyomuk sincsen. A pénzügyminiszternek csak egy küldöttséghez intézett beszédéből tudjuk azt a szándékát, hogy ő a vagyonváltság révén «egyszerre akarja letörleszteni a háború és forradalom terheit».³

adónak, amely a cseh-szlovák legújabb élelmezési terv indokolása szerint világi piaci árnak tekinthető. «Szabadság» (kassai lap) 1921. júl. 5-iki szám.

¹ Az ingatlanváltság törvénytervezetének miniszteri indokolása szerint 1 kat. hold erdő átlagos kataszteri tiszta jövedelme 1 korona, vagyis $\frac{1}{10}$ része a mezőgazdasági ingatlanok átlagos kat. tiszta hozadékának. Következésképp ha egy kat. hold mezőgazdasági ingatlan átlagos értéke 20 mm., vagyis 14.000 korona, akkor egy kat. hold erdő átlagos értéke ennek $\frac{1}{10}$ része, vagyis 1400 K. Lásd Indokolás 16., 17. old.

² Br. Sztéryni József 1921. jún. 16-iki ülés naplója 20. old.

³ Hegedüs beszéde a hajdúmezei gazdákhöz. «Budapesti Hírlap», 1921. VII. 9. szám.

Mit jelent ez? Azt, hogy pénzügyi kormányunk a belföldi 60 milliárd K adósságnak nem $\frac{1}{5}$ -ét akarja letörleszteni, mint a németek tennék, hanem le akarná törleszteni mind a 60 milliárdot. Sőt ez sem elég! Pénzügyi kormányunk megkezdte a külföldi adósságok közül a 15 ezer millió K-ra rúgó francia és angol adósságok törlesztését. S mindezekon felül az I. váltságtörvény 58. §-a szerint fedeznie lehet a vagyonsváltásból olyan kiadásokat, pl. beruházásokat is, melyeket a költségvetési vagy külön törvények kifejezetten a vagyonsváltásból eredő bevételekre utalnak. Mindezek alapján legalább 70—80 milliárd K-ra, fejé-
ként körülbelül 10.000 K-ra tehetjük azt az összeget, mellyel a kormány a magyar állam népét meg akarja terhelni szemben a német kormánnyal, amely a sokkal gazdagabb németektől fejé-
ként csak 2683 K áldozatot kívánt. Minthogy ekkora megterhelés ellen minden társadalmi réteg védekezni kénytelen, — még pedig sikeresen — innen az a sajátságos ellentét, hogy míg a reálsan dolgozó német szocialista kormány az egy-
szer tervbevett pénzügyi eredményhez az előterem-
tését biztosító adókulcshoz elejétől végig mereven ragaszkodott, a mi kormányunk tervei szinte kale-
idoszkópszerűen változnak; a kulcs nem tervszerű előre-
látás a teherviselőkéesség méltányos figyelembevétele alapján, hanem az érdekképviselettel való alkudozások eredményeké-
p jön létre s mint ilyen száll le fantasztikus magasságból a gyakorlati kivihetőség színvonalára.

* * *

Mennél nagyobb terhet ró a törvényhozás a nemzetre vagyonsváltás alakjában, annál inkább kötelessége gondoskodni arról, hogy ez az óriási teher a társadalom különböző rétegei között a teherviselés arányában osztassék szét. Ebből a szempontból kétségtelenül legnagyobb jelentősége a vagyonsváltás kulcsának van. De ugyanazon kulcs mellett is lényegesen kisebb vagy nagyobb lehet a teher s méltányosabb vagy méltánytalanabb lehet a teher megoszlása aszerint, hogy van-e és mekkora a létminimum? — rétegez-e vagy átlagos-e s kisebb vagy nagy arányokban fokozatos-e az adóztatás? — figyelembe vétetnek-e a váltsághkötelesek egyéni körülményei? — hogyan és milyen alapon történik az értékelés? — s végül milyenek a fizetési feltételek? Ez az oka, hogy az alábbiakban, midőn a német birodalmi áldozat és a magyar vagyonsváltás legfőbb alapelveit egybevetjük, a szabályozás egységével együtt összesen hat alapelve teszünk vizsgálódás tárgyává.

I. A szabályozás egysége.

A német és a magyar törvényhozások akkor, midőn a vagyonsváltás részét elveszik, ugyanazon egy célra törekszenek: a végveszélyben forgó haza megmentésére. Egyébként azonban óriási köztük a különbség.

A német törvényhozás abból indul ki, hogy mennél veszélyesebb a vagyon elvételében megnyilvánuló gazdasági operáció, annál inkább kötelessége ezt az életveszélyes műtétet a pénzügyi tudomány legmodernebb elvei szerint úgy szabályozni, amint a szociális igazság kívánja.

Ép ezért — bármily nagy anyagi áldozatot követel a haza megmentése érdekében, — senkitől sem követeli a megélhetés anyagi eszközeiről való teljes lemondást. Elismeri tehát, hogy egy bizonyos nagyságú, t. i. a megélhetéshez okvetlenül szükséges vagyont áldozattal sújtani senkinél sem szabad s következőkép szegénynél és gazdagnál egyaránt elismeri és tiszteletben tartja az ú. n. létminimumot. De nem elégszik meg, azzal, hogy csak a szegényeket, illetve azokat védje, akik esetleg tönkre mennek, hanem védelemben részesíti a nemzet gerincét, a középosztályt is. Hogyan? Úgy, hogy az adókulcsot csak fokozatosan emeli fel 10%-ról 65%-ig s következőkép a középosztály vagyonának jelentékeny részét meghagyja; — a nagy és a mamut vagyonok túlnyomó részét ellenben elveszi. De ez az elv sem érvényesül a maga teljes szigorúságában.

Hisz a rétegező adózás következtében ugyanazon vagyonrétegek után a legnagyobb vagyonok urai is ugyanakkora kulcs szerint kötelesek áldozni, mint a legkisebb vagyonok tulajdonosai; — ugyanazon vagyon tehát nem egységes, hanem vagyonrétegenként emelkedő több kulcs szerint adózik s ép ezért az áldozat kulcsa a legnagyobb vagyonok urainál sem emelkedik az összvagyon 65 százalékára. A rétegező adózás mérséklő hatását lényegesen fokozza az egyes adózók korának s nős és családos állapotának a tekintetbe vétele s betetözik e hatást a vagyon értékelésére vonatkozó alapelvek s a rendkívül méltányos fizetési feltételek. Mindez természetesen csak azért lehetséges, mert a német törvényhozás a vagyon megdézsmálásánál nem az élettelen vagyontárgyakat tartotta szem előtt, hanem azokat, akik mint e vagyontárgyak tulajdonosai mindannyian különböző egyéni életet élnek: az adóalanyokat, az élő embereket. Milyen rendszert választott ezzel szemben a magyar váltságtörvények megtervezője? Hegedüst nem az operáció életveszélyes volta kapta meg, hanem az a gazdasági bukás, amely a műtétet szükségessé tette. Ép ezért Hegedüs így okoskodik: Minthogy «a balsors nemzetünket gazdaságilag visszевetette», — mi nem alkalmazhatjuk a vagyonváltság szabályozásánál a pénzügyi tudomány legmodernebb vívmányait, nem alkalmazhatjuk azokat az elveket, amelyek mellett legbiztosabb, hogy a beteg életben fog maradni; hanem «visszanyúlunk elmaradottabb korok eszméihez» s bármily igazságtalanok és bármily barbárok legyenek ezek az eszmék, mi felszabadítjuk magunkat a modern pénzügyi tudomány elveinek s az ú. n. német rendszernek a hatása alól s nem a személyi, hanem az ú. n. tárgyi adózás rendszerét választjuk. Ez a rendszer az ő kezében az ő «találmányai-

n a k», «szabadalmainak» és «p ó t s z a b a d a l m a i n a k» a hatása alatt valami sajátságos átalakuláson megy át s igazságtalan barbár rendszerből csupa eredeti ötleten felépülő; olyan «magyar systemává» lesz, melyet «a k ü l f ö l d» is elő fog venni, «h a m a j d a nagy vagyona d ó v a l megakadnak».¹ Ha ezt az eredeti magyar rendszert behatóbb vizsgálat tárgyává tesszük, — sajátságos ellentmondásokra akadunk. Mi a rendszer lényege? Az, hogy nem egy-egy személy ö s s z v a g y o n á t r ó j j a meg vagyonsváltással, amit bevállás nélkül megállapítani lehetetlen volna, hanem az egyes vagyonsváltások r i á k a t. Szabályozza pedig a vagyonsváltás kirovását csupa olyan tárgyi ismérvek alapján, amelyeket bevállás nélkül is meg lehet állapítani. A magyar rendszer eszerint tárgyi rendszer s mint ilyen azért nem kér bevállást, mert «feltalálójá» egyszerűen «nem hisz a bevalásoknak».²

Ép ezért hogy működik a «magyar szisztéma»? Feltalálójá erre így válaszol: «Nálam minden mechanikusan és gépezetszerűleg történik, nem keresem, nem tudom, gazdag-e valaki vagy szegény, nincs időm rá, hogy ezzel foglalkozzam». A magyar rendszer feltalálójá azonban korántsem az az adóztató automata, akinek ezek után gondolnók. Az automatából lépten-nyomon kitör az érző, a gondolkodó, modern kultúrember, aki nagyon is tudja, hogy paradoxonokkal az élet nagy kérdéseit megoldani nem lehet. S bár kétségtelenül egy ilyen paradoxonon épül fel az ő «bonyolult építményének» egész «kupolacsarnoka», — hisz «abból indul ki, hogy a háború összes igazságtalanságai között igazságot tenni nem tud, elindul tehát a legegyszerűbb igazságtalanság irányában», — mégis hangoztatja a szociális igazságot, s kijelenti, hogy az ő építményének két oszlopa van: az egyik a fundus instruktus és a termelő munka védelme, a másik a g y e r m e k», illetve az az elv, hogy «m i n é l t ö b b gyermek, annál több adómentesség». Ha ezt a német reminiscenciákon felépülő sajátságos magyar rendszert a német rendszerrel egybevetjük, a legelső és leginkább szembeötlő eltérést e k k é p e n jellemezhetjük.

A német áldozati törvény a személyi adózás rendszerén épülvén fel, egy törvényben ugyanazon alapelvek szerint rója meg áldozattal minden egyes természetes és jogi személynek egész vagyonát. A szabályozás ezen egységének már most két előnye van. Az egyik abból áll, hogy semmiféle vagyonsváltást az áldozat alól kivonni nem lehet; — a másik pedig abból, hogy a szabályozás mindenkire nézve egyöntetű, az alapelvek azonosak s a végrehajtás is egyöntetűen megy végbe. A magyar rendszer a két előny közül az elsőt csak mesterségesen s roppant igazságtalanul és tökéletlenül tudja megvalósítani. A magyar rendszer u. i. minden vagyonsváltást külön akarván megadóztatni, a törvénytervezetek egész sorozatával kénytelen a nemzetgyűlés

¹1920. dec. 20-iki beszéd. Napló 139 ülés 10. old.

²U. o.

elé járulni s minthogy egy tervezet elfogadása korántsem biztosítja a többi tervezetek elfogadását s következésképp az összes vagyontörvényi váltás alá vonását, az I. váltástörvény a következő sajátságos janktimot volt kénytelen törvénybe iktatni: A II. fejezetben szabályozott vagyonváltást vissza kell téríteni, ha az ingatlan vagyonváltást szabályozó külön törvény 1921. szept. végéig életbe nem lép. Minthogy a II. fejezet csak a belföldi részvények és üzletrészek vagyonváltásáról szól, ezeknek a váltását vissza kell fizetni; — a betétek, a folyószámlakövetelések, a külföldi pénznemek és értékpapírok vagyonváltást ellenben nem kell visszafizetni, ha a fentjelzett feltétel be nem következik. Hogy a törvény miért nem fizeteti vissza az összes vagyontörvényi váltást egyáltalán s egyáltalán miért is g é r visszafizetést, mikor ez pénzügyileg s a részvénytársaságoknál technikailag is képtelenség, ezt megmagyarázni lehetetlen. S ép így lehetetlen megmagyarázni azt is, hogy a törvény és a tervezetek magánosoknak magánosokkal szemben fennálló követeléseit váltással meg nem r ó j j á k s ettől az elvtől csak két esetben t. i. az ipari üzemeknél és akkor térnek el, ha a kereskedő az áruaktár értékéből az igazolt üzleti adósságokat le akarja vonatni. A jogok és követelések tehát kibújnak a váltás alól; pedig tudtunkkal ezek is hozzátartoznak a vagyonhoz. De ha ily gyarló módon tudta megvalósítani a magyar rendszer a német egységes szabályozás első helyen említett előnyét, egyáltalán elérhetetlen ideál maradt számára a m á s o d i k előny.

Hogy a magyar váltástörvények illetve tervezeteik között semmiféle egyöntetűség nincs, hogy a különböző vagyontörvényekre vonatkozó szabályok semmiféle egységes rendszerrel nem alkotnak, hogy az ú. n. «magyar szisztéma» a tárgyi adózás természetével össze nem egyeztethető,¹ német elemeket is foglal magában s hogy kulcsának látszólagos alacsonyysága mellett is mennyire rideg és kegyetlen, — ez kiténik az alábbi párhuzamból.

II. A létminimum.

A tárgyi adózás rendszerével a létminimum, a progresszív és rétegező adózás, valamint az egyéni körülmények figyelembevétele tulajdonképpen összeférhetetlenek. Miért? Azért, mert a tárgyi adózásnál az adó, illetve a váltás változatlan marad akkor is, ha a tulajdonos személye változik. Már pedig ami indokolt volt a jogelődnél, az indokolatlan előnyé vagy hátránnyá válhat a jogutódnál. Hogy jut pl. valaki ahhoz, hogy egy nagybirtokostól vett ingatlan után a legmagasabb kulcs szerint

¹ A Wekerle-féle egyenes adóform általános indokolása szerint: «alig szorul bizonyításra, hogy az állandó kataszteren nyugvó földadóba, mint masszív hozadéki adóba a személyi vonatkozások bevétele, vagyis a létminimum és a fokozatos adózás alkalmazása kiszámíthatatlan bonyodalmakra és zavarokra vezetne». Ezen igazság ellen vét az alábbiakból kitézőleg Hegedűs, a vagyonváltást illetőleg.

fizesse a váltságot, mikor az ő vagyoni viszonyai szerint a legalacsonyabb kulcs alapján kellene váltságot fizetnie? De bármennyire természetes igazság az amire rámutattunk, a Hegedüs-féle törvény és tervezetek ismerik a létminimumot, ismerik a progressziót, úgy látszik ismerni fogják a rétegező adózást s ismerik az egyéni körülmények figyelembevételét is. Csakhogy míg a német törvényben mindez egyöntetűen van szabályozva s rendszerre van kidolgozva, — nálunk egyöntetűség és rendszer egyaránt hiányzik.

Bármily nagy, vagy bármily kicsiny legyen pl. a természetes személyek vagyona s álljon ez a vagyon akár betétekből, akár részvényekből, ingatlanokból, vagy hadikölcsönkötvényekből, a német törvény szerint az összvagyonnak 5000 márkát meg nem haladó része után áldozatot fizetni nem kell. A természetes személyek létminimuma e szerint körülbelül 18.000 korona.

A részvénytársaságoknál, szövetkezeteknél s egyéb jogi személyeknél a német törvény nem beszél ugyan létminimumról, de lényegileg véve ezek részére is sértetlenül meghagyja a főtmaradásukhoz és működésükhöz szükséges minimális vagyont, midőn kiveszi az áldozatfizetése alól az alaptőkét s a közérdekű, vagy jótékony célokat szolgáló tartalékokat. A jogi személyeknél tehát — ha milliókra vagy százmilliókra rúgnak is — áldozatmentesek az alaptőke s az említett tartalékok, hisz ezek az illető részvénytársaság, vagy szövetkezet létezésének s az alkalmazottjaival szemben fennálló emberbaráti kötelességek teljesítésének az alapfeltételei.

Hogy szabályozza ezzel szemben a létminimumot a magyar rendszer? A betétek, a folyószámla követelések és a letétek 1000 K-ig a mezőgazdasági ingatlanok 1 kat. holdig, a szőlő birtok $\frac{1}{8}$ kat. holdig, a fundus instructus a termény és anyagkészlet erejéig, a kereskedelmi áruaktárak 30.000K-ig, az ipari vállalatok 50.000 K-ig stb. mentesek a rendszeres vagyonváltság alól, a háborús vagyonszaporulat pedig 1 millió K-ig mentes a rendkívüli vagyonváltság alól. Ezeknél a vagyon kategóriáknál tehát van létminimum, csakhogy nagysága 1000 K-tól 50.000 K-ig, illetve 1.000.000 K-ig váltakozik s következésképp az aránylagos tehermegosztást megközelítheti a vagyontárgyak között, de nem közelítheti meg az adóalanyok között. Ily tökéletlen alakban sincs meg a létminimum a többi vagyontárgyak tulajdonosainál. Az 1. váltságtörvény pl. a részvények értékét minden részvényesnél leszállítja 15%-kal, leszállítja tehát annál is, akinek 1000 K-nál kevesebb értékű részvénye van s ugyancsak kirója a vagyonváltságot, létminimumra való tekintet nélkül a külföldi pénznemek és értékpapírok tulajdonosaira is.

Még sajtáságosabb a helyzet a részvénytársaságokra és szövetkezetekre vonatkozólag. Ezeknél a német rendszer különbséget tett a természetes és a jogi személyek vagyona között s végeredményben amazokénak tekintette az alaptőkét és bizonyos tartalékokat, emezekénak a társaság és szövetkezet rendelkezésére álló összes egyéb vagyont.

A magyar rendszer ezt a megkülönböztetést elejtve, adótechnikai okokból a kétféle vagyont egybefoglalja s együttesen a részvénytársaságnál és szövetkezetenél «fogja meg».

A részvényest azzal adóztatja meg, hogy hozzányúl a részvények összességéhez, a német felfogás szerint érinthetetlen alaptőkéhez, a társaságot pedig azzal adóztatja meg, hogy a váltásigot nem a befizetett alaptőke, hanem a részvényeknek a társaság egész vagyoni helyzetét visszatükröző árfolyam és egyéb értéke alapján rója ki. A mi részvénytársaságaink és szövetkezeteink tehát a létminimum előnyeit nem ismerik.¹

III. Az egyéni körülmények figyelembe vétele.

A német rendszer a mi pénzügyminiszterünk által is hangoztatott szociális igazságot tartotta szem előtt, midőn a következő három könnyítést iktatta törvénybe:

1. Azon házastársaknál, akik nem élnek állandóan különváltam létminimum címén 5000 márka helyett 10.000 márka, azon házastársaknál pedig, akiknek egynél több gyermekük van, a második és minden következő gyermek után külön 5000—5000 márka értékű vagyon szabadul fel az áldozat alól. A családapánál tehát a létminimum nem 18.000 korona, hanem ha feleségével együtt él s nem az egy gyermek rendszert követi, hanem pl. öt gyermeke van, az áldozatmentes vagyon mint létminimum 108.000 koronára emelkedik.

2. Azon áldozatköteleseknél, akiknek nyugdíjra, vagy nyugellátásra igényük nincs és adóköteles vagyonuk sem haladja felül a 150.000 márkát, 45 éves koruktól 60 éves korokig $\frac{1}{4}$ részt, 60 éven felül $\frac{1}{3}$ részt kell az áldozatköteles vagyonból levonni s következésképp az áldozatfizetése alól mentesíteni. A 150.000 márkánál nagyobb vagyonból 45-től 60 éves egyéneknél 10.000 márkát, idősebbeknél 12.500 márkát kell levonni s mentesíteni.

A német rendszer e szerint figyelembe veszi a korral folyvást hanyatló vagyonszerzési képességet s ép ezért teljes áldozatot csak azoktól követel, akik vagyonszerző képességük virágjában vannak s az állam által birodalmi áldozat címén elvett vagyont kitartó munkával még visszaszerezhetik. A német törvény ezen a címen egy 60 éven felüli olyan állam polgárnál, aki feleségével együtt él és öt gyermeke van, a 108.000 korona létminimumon felül még 180.666 korona értékű vagyont mentesít a birodalmi áldozat alól.

3. Az áldozatköteles vagyon 13 rétege közül az első 50.000 márkás réteg után 10 %-ot kell fizetni áldozat címén, a következő rétegek maga-

¹ Az altruistikus szövetkezetek és az idegen uralom alá jutott helyi érdekű vasutak mentességét élveznek.

sabb áldozati kulcsa azonban nem nyer azonnal alkalmazást azoknál, akiknek gyermekeik vannak, még pedig nem nyer alkalmazást annyiszor 50.000 márka értékű vagyona, ahány gyermek van. E szerint az állandóan együtt élő 60 éven felüli olyan házaspárnál, akiknek öt gyermekük van, a két millió korona értékű tiszta vagyomból 108.000 korona létminimum címén s 45.000 korona a vagyonszerző képesség csökkenése alapján, teljesen mentesül a birodalmi áldozat alól. 900.000 korona pedig csak 10%-kal adózik, úgy hogy a 10%-nál magasabb kulcs csak a fennmaradó 947.000 koronára nyer alkalmazást. A gyermekek révén elért megtakarítás 207.500 K.

Lássuk ezzel szemben, figyelembe veszi-e az egyéni körülményeket a magyar rendszer és mennyiben?

A magyar rendszer az I. váltságtörvényben mindössze két esetben mutat hajlandóságot arra, hogy az egyéni körülményeket figyelembe vegye. Az I. váltságtörvény szerint ugyanis a váltság rendes kulcsának felét kell alkalmazni, ha h ő s i halált halt, eltűnt, fogságba esett vagy menekült egyének 10.000 K-nál nem nagyobb betétjeit, folyószámlaköveteléseit és letétjeit — s ugyancsak a rendes kulcs felét sőt negyedét kell alkalmazni, ha adósságokkal terhelt külföldi értékpapírokat kell vagyonsváltsággal megróni. Ami pedig a tervezeteket illeti, ezek figyelembe veszik a háztulajdonosok helyzetét, akiknél a fenntartási költségek aránytalan nagy volta esetén váltságtőkájük 6½%-os kamatát 4, illetve 2%-ra engedik leszállítani; — figyelembe veszik az özvegyek, árvák, rokkantak és közalkalmazottak helyzetét s nem ugyan jog gyanánt, de mint pénzügyminiszteri kegyet biztosítják számukra, hogy a pénzügyminiszter az ő egyetlen házuk váltságának 6½%-os kamatát öt évre elengedhesse; — s végül figyelembe veszik az' összes ingatlantulajdonosok különleges egyéni körülményeit, midőn megengedik, hogy a váltságtőke 10%-a erejéig — mezőgazdasági felszerelésnél pedig a már kiegészített felszerelés erejéig — le lehessen vonni a váltságtőkéből a románok okozta károkat.

Hogy miért részesülnek a hősi halált haltaknál is nagyobb kedvezményben a külföldi értékpapírok tulajdonosai, a legtöbbszörre tőzsdén játszó üzérek, s hogy miért vannak az özvegyek, árvák stb. kiszolgáltatva a pénzügyminiszter kegyének, — ezt bajos volna megindokolni. S ép ily indokolatlan az is, hogy a magyar rendszer a váltság szabályozásánál a váltságtörvények korát s nő s családos állapotát teljesen figyelmen kívül hagyja akkor, midőn Hegedűs alapelveként hirdette azt az elvet, hogy «m ennél több gyermek, annál több adómentesség».

IV. A fokozatos és rétegező adózás elve.

A német törvény mint láttuk a természetes személyek vagyonát rétegekre osztja szét s az egymásra rakódó vagyonrétegeket folyton növekvő kulcs szerint rója meg áldozattal. Ha a kulcs nagyságában rejlő túlzások-

tól eltekintünk, el kell ismernünk, hogy a kulcs illetén szabályozása a fokozatosság révén a középosztályt kíméli, s a rétegezés révén a váltság terhét mindenkinél enyhíti. Ez a rendszer már most az összvagyon megadóztatása révén az összes vagyontárgyakra s köztük a részvényekre és üzletrészekre is kiterjed. Maguk a részvénytársaságok és szövetkezetek azonban nem esnek fokozatos és rétegező adózás alá; — ezek mint jogi személyek az ebbeli minőségükben bírt vagyonuk után 10%-a s egységes kulcs szerint rovatnak megáldozattal.

Amily egyszerű és következetes s a kulcs nagyságától eltekintve, igazságos a német rendszer, — annyira bonyolult, következtelen és igazságtalan a magyar. A mi rendszerünk a rétegező adózást s a váltság terhének illetén módon való könnyítését egyáltalán nem, — a progressziót pedig a legnagyobb következtelenséggel ekképen alkalmazza: A betétek, a folyószámlakövetelések és a letétek váltsága négy fokban 5%-tól 20%-ig emelkedik; — s azon szövetkezetek, amelyek alapszabályaik szerint 5%-nál nagyobb osztalékot nem fizetnek, üzletrész tőkájük nagyságához képest 5%-tól 15%-ig terjedő váltsággal róhatók meg. Ebben a kéteseiben tehát a tárgyi rendszer keretén belül a személyi adózás elve: a fokozatos adózás érvényesül, vagyis van még pedig 15, illetve 20%-ig emelkedő progresszió. S ugyancsak tervbe van véve a progresszió 6 fokban 15%-tól 22.5%-ig a mezőgazdasági ingatlanoknál; 234 fokban kat. holdankint 833 K-tól 6000, sőt ennél is több K-ig a szőlőnél; 11 fokban 5—20%-ig az erdőnél; 5 fokban kat. holdankint 10 K-tól 20 K-ig a holt felszerelésnél; s 4—5 fokban 3%-tól 15%-ig a bútornál és szőnyegnél.

Ellenben nincs progresszió a titkos betéteknél s a külföldi pénznemeknél és értékpapíroknál; s nincs tervbe véve a progresszió a háztulajdonnál, az előfelszerelésnél, a kereskedelmi árúraktáraknál, az ipari üzemeknél, arany- és ezüstnem ü éknél s az ékszereknél.

Akár 5000 K, akár 5,000.000 K tehát azaz összeg, melyet valaki külföldi pénznembe vagy értékpapírokba fektetett, — a váltság kulcsa ugyanaz, fokozatosságnak nyoma sincs. Még sajtáságosabban alakul a helyzet a részvénytársaságoknál és szövetkezeteknél. A részvényekből és üzletrészekből álló még oly csekély vagyon sem fizet pusztán a vagyon csekélyisége miatt 5 vagy 10% vagyonváltságot; s a milliókra rugó még oly nagy vagyon sem fizet pusztán a vagyon nagysága miatt 20%-ot; hanem akár 5000 K-ból álljon valakinek részvényvagyon, akár 5 millióból, a kulcs egyformán 15%-ra rúg s csak mulasztás esetén büntetésből emelkedik 25%-ig. A 10%-os egyforma kulcs indokolva van a német törvényben; hiszen ha a részvényesek összvagyonukon belül 10—65%-ig terjedő áldozatot fizettek részvényeik után, akkor méltányos, hogy a részvénytársaság, mint jogi személy, a saját vagyon után csak 10%-ot fizessen. A magyar törvényhozásnál ez

az ok fenn nem forgott. De mivel a 15%-os kulcs a befizetett alap-
tökre alkalmazva, feltűnően alacsony és igazságtalan lett volna
a mi törvényünk kiküszöböli ezt az igazságtalanságot egy másik
igazságtalansággal: t. i. egy lehetetlenül magas speculációs
árfolyam $\frac{2}{3}$ -át rója meg minden jogi személynél egyforma magasságú
15%-os váltsággal. Ha a különböző vagyontörzsekre eső kulcsokat
egybevetjük, a következő megdöbbentő eredményre jutunk. Bizonyos
vagyontörzseknél pl. a betéteknél s a mező- és erdőgazdasági ingat-
lanoknál a középosztály élvezi a fokozatosságban rejlő védelmet
más törzseknél, mint pl. a részvényeknél nem élvezi. Bizonyos vagyontörzseknél,
pl. a részvényeknél a kulcs csak büntetésből emel-
kedik fel 25%-ig; a mezőgazdasági nagybirtoknál ellenben — a holdan-
kinti értékét 20 mm. búzára s ennek értékét mm.-ánként 700 K-ra téve — a
maximális kulcs büntetés nélkül is 22.5%-ot tesz ki; a nagybirtok
tehát a felszerelés kulcsát figyelmen kívül hagyva, akkora kulcs szerint
adózik, amekkora kulcs szerint a bankok össz vagyonuk után csak bü-
ntetés esetén adóznak.

Vegyünk már most könnyebbség kedvéért egy olyan 2000 kat. holdas
birtokot, amelyhez sem erdő, sem szőlő nem tartozik. Ez a birtok
— 28 millió K érték után — a felszerelés váltságától eltekintve, 22.5%-ot,
vagyis 5,460.000 K váltságot fizet; mint erdőbirtok 20%-ot, vagyis
5,600.000 K-át, mint kereskedelmi áru raktár 6.6%-ot, vagyis
1,848.000 K-át, mint iparvállalat 10%-ot, vagyis 2,800.000 K-át s mint
részvénytársaság 15%-ot, vagyis 4,200.000 K-át fizetne. Maga az a
véletlen, hogy valaki nem föld- vagy erdőbirtokos,
hanem kereskedő, — közel 4 millió K különbséget
jelent egyetlen egy nagyobb vagyonú váltságkötelese-
nél. Mekkora lehetnek a különbségek egész társad-
almi osztályoknál?

V. Az értékelésre nézve irányadó időpont és az értékelés. szabályai.

Ami az időpontot illeti, Erzberger a német áldozati törvényjavas-
latot már 1919. július 26-án benyújtotta s ennek ellenére a törvényhozó
az értékelésre nézve irányadó időpontul nem ezt a napot, hanem az összes
vagyontárgyakra nézve a már törvényé vált javaslat kihirdetésé-
nek napját, 1919. dec. 31-ét tette meg. A Stichtag, vagyis a fordulónap
tehát egységes és utólagos. Eltérésnek mindössze az egység
tekintetében van helye. Nyilvános számadásra kötelezett vállalatoknál
ugyanis fordulónap gyanánt az 1919. április 1. és 1920. március 31-ike
közt végződő üzleti év utolsó napja szerepel. Jóval fontosabb ennél a
második eltérés.

Ha ugyanis a vagyon értéke a fordulónap után vesze-
teség, egyes vagyonszettek elértéktelenedése, vagy rend-
kívüli csapások következtében több mint egyötöddel alább
szállt, akkor az áldozatköteles fél kérelmére az értéket három más for-

dulónapnak, t. i. az 1920., 1921. s az 1922. évek dec. 31-ikének alapul vétele mellett újból ki kell számítani s az áldozatot az új érték alapján kell kiróni.

Állítsuk szembe a német törvény rendelkezéseivel az idevágó magyar jogszabályokat.

Az első váltáságtörvény a részvények értékelésénél 1920. dec. 20-ikát, vagyis azt a napot veszi irányadóul, amelyen a pénzügyminiszter a vagyonszállásra vonatkozó terveit a nemzetgyűlésnek bejelentette. Minthogy azonban a váltáságot nem egy törvény, hanem a törvények egész sorozata szabályozza, az értékelésre nézve nem egyetlenegy nap, hanem majd minden vagyonszállásánál más-más nap lesz az irányadó. Az u. n. fordulónap nálunk nem egységes és majd előzetes, majd utólagos, sőt az I. törvény szerint végleges is. Bármekkora zuhanjanak tehát a Stichtag után az árak, az értékeléshez többé hozzányúltni s ezen a réven a már kirótt s esetleg ki is fizetett vagyonszállást leszállítani nem lehet. A német kormány eszerint öt hónapot adott arra, hogy az összes vagyontárgyak árai leszálljanak a megközelítően valóságos érték színvonalára s a törvényben ezt a reális értéket rója meg — a három év alatt bekövetkező áresések figyelembevétele folytán csak ideiglenesen — áldozattal. A magyar kormány ezzel szemben egy másodperc sem engedett a részvényeseknek a speculációs árak leverésére s a szédítően magas értékeket, illetve ezeknek kétharmadát vette a vagyonszállás kiszabásánál alapul. A három éven át bekövetkező további ársuhanásokat pedig teljesen figyelmen kívül hagyta. A német pénzügyi politika ebből a szempontból reális, méltányos és következetes, a magyar irreális, méltánytalan és következtelen. S ugyanilyenek mutatkozik a magyar rendszer a tervezetekben is. A mezőgazdasági ingatlanoknál a mindenkorli búzaárakkal kombinálva, a 37 év előtt készült és 11 évvel ezelőtt kiigazított katasztert, az üres beltelkeknél 1921. március 1-ét, az erdőgazdasági felszerelésnél s a kereskedelmi árúraktáraknál 1921. április 1-ét veszi az értékelésnél irányadóul. Szőlőknél az 1918., 1919., 1920. évek, erdőbirtoknál az 1918. év, házaknál az 1920. vagy 1921. év, iparvállalatoknál az 1913—1919. évek, a nagy gazdasági gépeknél, a bútoroknál, szőnyegeknek stb. a beszerzések időpontjai az irányadók. Eltekintve attól, hogy e különböző időpontok közt az egyes vagyontárgyak értékében óriási eltérések állhatnak elő, betetőzik a tervezetek ezt az igazságtalanságot azzal, hogy csak a mezőgazdasági ingatlanok váltáságot állapítják meg búzamennyiségben s következtéséskép csak a mezőgazdát védik meg pénzértékének emelkedéséből származható kárral szemben. Mi ennek a következménye? Az, hogyha az árak a mai áraknak csak felére vagy harmadára esnek, a váltáságot kulcsa mindazoknál megkétszereződik vagy megháromszorozódik, akiknek pl. e r d ő- vagy szőlőváltás-tartozása még fennáll; ha pedig csak bizonyos fajta árak, pl. csak az ingatlanok árai esnek, az iparcikkek árai ellenben egyáltalán nem, vagy nem arányosan esnek, vagy éppen emelkednek, akkor az eredetileg is nagy aránytalanság még nagyobb lesz s míg pl. egy 15 millió K

értékű erdő után 40, illetve 60%-os kulcs szerint kell fizetni a váltságot, addig az ugyanakkora értékű kereskedelmi árúraktár váltságkulcsa továbbra is 6.6% marad s esetleg ennél is alacsonyabbra mérséklődik.

Ami már most az értékelés szabályozását illeti, a német törvényhozás egy-egy személy összvagyonát adóztatván meg, szükségképen mindenkitől bevallást kíván s a bevallásnál és becslésnél az értékelés szabályait mindenkire nézve egyöntetűen ekkép szabályozza: Az áldozat kivetésénél minden tárgyat azon vételár szerint kell értékelni, amelyért 1919. dec. 31-én közönséges körülmények között eladható lett volna. E szabálytól csakis az ingatlanoknál van helye eltérésnek, amelyeknek értékét hozadékok alapján úgy kell kiszámítani, hogy a rendes körülmények között elérhető évi tiszta hozadékot megszorozzuk 25-tel. Az ekkép kiszámított értékből az üzemvagyonnál, valamint a mező- és erdőgazdaság, az állattenyésztés s a szőlő- és gyümölcsstermelés céljaira szolgáló ingatlanoknál le kell vonni 20%-ot, úgy hogy birodalmi áldozat alá az üzemvagyon s a földbirtok értékének csak 80%-a esik. De a valóságban az áldozatot nem 80%, hanem ennél esetleg sokkal kisebb % után kell fizetni, mert a német törvényhozás nem az egyes vagyontárgyakat, hanem az összvagyonat adóztatván meg, figyelembe veszi s levonni rendeli az összvagyonból az 1919. dec. 31-én még fennálló összes magán- és köztartozásokat, vagyis levonni rendeli az ezen napig még ki nem fizetett adósságokat, rendkívüli hadiadókat, hadinyereségadókat, az 1917. január 1-től 1919. dec. 31-ig előállott vagyonszaporulat utáni vagyoadót, a még ki nem fizetett összes állami, községi és egyházi adókat stb. Mit tesz ezzel szemben a mi törvényhozásunk? A magyar rendszer nem egyes személyek összvagyonára, hanem az egyes vagyontárgyak után róván ki a vagyonváltságot, az értékelésnek semmiféle egységes módjában-megállapodni nem tud. Nem akarja pl. hamis bevallás miatt «a legbecsületesebb polgárokat is megbüntetni» s nem akar «a táglelkiismeretűeknek» kedvezni s ép ezért alapelvként hangoztatja, hogy a bevallást és a becslést lehetőleg mellőzi.

Az értéket, illetve a hozadékot ennél fogva szabály szerint nem személyi, hanem tárgyi alapon határozza meg. S minthogy eközben a különféle vagyontagóriák természetéhez kénytelen alkalmazkodni, az értékelés szabályai olyannyira bonyolultak, hogy míg a német rendszer csak kétféle értéket ismer, t. i. közönséges és hozadéki értéket, addig a magyar rendszer csak az első váltságtörvényben s egyedül a részvényeknél hatféle értéket különböztet meg, t. i. a tőzsdén jegyzett árfolyam-, a forgalmi-, az osztalék-, a név-, a kibocsátási s a közép-arányos értéket. S már ugyanez a törvény kénytelen eltérni az értékelés tárgyi alapjaitól s kénytelen a bevalláshoz és becsléshez folyamodni, egyrészt a családi és házrészvénytársaságok s másrészt a külföldi pénznemek és értékpapírok váltságának szabályozásánál. De akár személyi, akár tárgyi alapon történjék az értékelés, a tárgyi rendszer természetéből következik, hogy csak a betétet, a folyószámlakövetelést, a

letéte, a részvényt látja, ellenben nem látja azt, aki mint a vagyontárgyak tulajdonosa dolgozik, vagy henyél, adósságokkal küzködik, vagy földi javakban dúskál, könnyedén kifizette a közterheket vagy roskadozik a sok hátralék alatt, — egyszóval nem látja az embert. Ezért nem engedi tekintetbe venni a mi I. törvényünk a válság kirovásánál a magán- és köztartozásokat, a ki nem fizetett állami, önkormányzati és egyházi adókat, a hadinyereségadókat stb. A mi I. válságtörvényünk ilyesfajta személyi körülményeket csak egy esetben azoknál vesz tekintetbe, akik talán legkevésbé érdemlik meg, t. i. a külföldi értékpapírok tulajdonosainál, a tőzsdén játszó üzéreknél.

Semmivel sem állanak az I. válságtörvényénél magasabb színvonalon a tervezetek. A II. tervezet pl. az erdőbirtok értékelésénél mellőzi a katasztert azért, mert az erdők tiszta jövedelmét egy má már lehetetlenül alacsony összegben, kat. holdankint egy K-ban állapítja meg. S ugyancsak mellőzi a katasztert a szőlőbirtok értékelésénél is, mert a katasztert 1909 után ugyan kiigazították, de oly tökéletlenül, hogy a kataszteri kimutatásokban a szőlőbirtoknak egy tekintélyes része még ma sem mint szőlő, hanem mint szántó, legelő vagy erdő van feltüntetve.¹ A kataszter kiigazítása tehát még a művelési ágakban beállott változásokat sem ölelte fel teljesen, annál kevésbé a tiszta jövedelmi fokozatokban történt eltéréseket. A kataszteri tiszta jövedelmek eszerint ma is csak torzképet mutatják a különböző földbirtokok valóságos hozadékának s a II. tervezet a mezőgazdasági ingatlanok értékelésénél mégis minden korrektívum nélkül a 37 év előtti elavult és fiktív kataszteri tiszta jövedelmet fogadta el alapul.² Ellenben a szőlőnél már egy rendkívül bonyolult csoportosításból kiindulva³ az átlagos hozadéki-, az erdőbirtoknál, az erdőgazdasági felszerelésnél és az üres belteleknél a forgalmi, a bútoroknál, szőnyegeknél stb. a beszerzési értéket s mindezekkel kapcsolatban az anynyira kifogásolt bevallást és becslést tekinti a kiszabásnál irányadónak. Ezen következetlen és teljesen indokolatlan eltéréseket betetőzi a II. tervezet az adósságokra és terhekre vonatkozó rideg álláspontjával. A német törvényhozás, mint láttuk, a vagyonból az összes adósságokat és terheket levonni rendeli s áldozatot csakis a tiszta vagyon után, illetve a tiszta üzem-és a tiszta mező-, erdő stb. gazdasági vagyonnak 80%-a⁴ után követel; — a kamatok és tör-

¹ 302. sz. Iromány. Indokolás 13., 17. old.

² Korrektívumról gondoskodik a Rubinek-féle tervezet.

³ A 20. §. a szőlőket nagyság, művelési mód, faj és termőképesség szerint 19 csoportba osztja. A 21. §. az új szőlőknél 57 csoportot különböztet meg. A 24. §. továbbfejleszti a csoportosítást úgy, hogy összesen 234-féle tétel szerint kell a szőlő válságát kivetni.

⁴ A német szocialisták a hozadéki értéket a mezőgazdasági ingatlanoknál nem tartották állandó reális értéknek, ezért vetették ki az áldozatot csak a hozadéki érték 800/o-a után. Lásd Van der Borgh i. h.

lesztések ennélfogva mindaddig leszámítatnak a váltságból, amíg az adósság, illetve teher fennáll. Ezzel szemben a magyar rendszer csak a részvénytársaságoknál és a kereskedelmi árúraktáraknál veti ki a váltságot a vagyon $\frac{2}{3}$ része után sa váltság összegéből mindössze jelentéktelen morzsákat enged levonni, t. i. le engedi vonni a jelzálogilag biztosított kölcsönöknek egyévi kamatát és egyévi törlesztési részletét, természetesen csakingatlanoknál.

VI. A fizetés.

E rendkívül nehéz kérdésnek a német törvény 62 §-ból 26 §-t szentel; mi azonban az ott megoldott problémák közül csak kettővel fogunk foglalkozni, t. i. egyrészt azzal, hogy mikor és másrészt azzal, hogy mivel lehet és kell a birodalmi áldozatot kifizetni?

A német törvény szerint a fizetési kötelezettség kivétel nélkül minden áldozatkötelesnél egy időpontban áll be, t. i. 1920. január 1-én. Mint-hogy azonban a törvény csak egy nappal előbb hirdettetett ki, s következőképp január 1-én még senki sem tudhatta áldozata tőkeösszegét: 1920. január 1-én csak az 5%-os kamatfizetés kötelezettsége veszi kezdetét, a tőkefizetés kötelezettsége csak 1920. okt. 1-én, illetve ha a kivetés szeptember 1-je után történt, a kivetéstől számított egy hónap múlva kezdődik: A német törvényhozás már most szívesen látja, ha a birodalom az áldozat révén egyszerre nagyobb pénzösszeghez juthat; minthogy azonban a gazdasági életet a tömeges pénzelvonással megbénítani nem akarja, ezen összeg nagyságát polgári áldozatkésztségétől teszi függővé s kényszerre szabályok helyett inkább az áldozatkésztség fokozásához folyamodik. Ép ezért 6%-os jutalmat ígér azoknak, akik 1920. január 1-ig előre fizetnek; egyébként azonban mindenkinek legjobb belátására bízva, hogy a rá kivetett áldozatot 6½%-os törlesztéssel 30 év alatt, illetve ha ingatlana van, akkor az ingatlanra eső részt 5½%-os törlesztéssel 50 év alatt, vagy pedig egyszerre egy összegben akarja-e lefizetni? Abban az esetben, ha az áldozatköteles a törlesztést választja, szabály, hogy az állam semmiféle biztosítékot nem követel. Ettől a szabálytól csak két esetben van helye eltérésnek: egyrészt akkor, ha az áldozatköteles, mint ingatlan tulajdonosa 30 év helyett 50 év alatt s 6½% helyett 5½%-kal akar törleszteni; s másrészt akkor, ha a törlesztés körül mulasztást követett el, vagy ha az állam követelése veszélyeztetve van. Az első esetben az áldozatkötelesnek kell kérni, hogy az állam áldozati követelése az ő ingatlanaira bekebelezessék; a második esetben a biztosíték összegét a pénzügyi hatóság hivatalból állapítja meg.

Ami a fizetés eszközeit illeti, a fizetés háromféleképp történhetik: vagy készpénzben s ami ezzel egyet jelent nem kamatozó kincstári utalványokban, vagy hadi és egyéb állami kölcsönkötvényekben, vagy pedig egyéb vagyontárgyak átengedése útján.

Az állam bár a készpénzfizetést előnyösebbnek tartja, a rá-

nézve előnyösebb megoldást ez esetben sem kényszerrendszabályokkal akarja elérni, hanem pénzügyi előnyök útján. Kimondja tehát, hogy azoknak, akik az áldozatot, vagy annak egy részét 1920. június 30-ig, illetve december 31-ig készpénzben fizetik ki, 8 illetve 4%-ot javukra kell írni. Aki erre igényt nem tart, az két másféle módon is fizethet. 1920. december 31-ig jogosítva van akár az egész áldozatot, akár annak egy töredékét saját jegyzésű és teljes névértékben számított hadikölcsönkötvényekkel vagy egyéb állami kötvényekkel kifizetni; s jogosítva van fizetésül bármiféle egyéb vagyontárgyat, akár ingót, akár ingatlant az állam, illetve az ezáltal alapítandó intézet számára átengedni. Mind a két fizetési mód csak jog, de nem kötelesség.

Ha a német törvény imént vázolt rendelkezéseit, ami I. váltságtörvényünkkel s a többiek tervezeteivel egybevetjük, látni fogjuk, hogy a mi törvényhozásunk úgy a gazdasági élet kímélésében, mint az igazságérzet szempontjából messze mögötte marad a német törvényhozásnak.

A mi törvényhozásunk a különböző vagyontárgyak váltságát egy helyett több törvényben szabályozván, szükségképen különböző olyan időpontokat állapít meg, amelyekben a különböző váltságokat fizetni kell. Ez azonban igazságtalan! Mert, hogy jutnak a betétek tulajdonosai ahhoz, hogy hónapokkal előbb fizetvén le a vagyonváltságot, mint pl. a kereskedelmi árúraktárak tulajdonosai, elveszítsék az esetleg nagy összegekre rugó időköz i kamatokat? Ennél is igazságtalanabb az az eltérés, hogy a magyar váltsághoz tartozó kötelesek nem maguk döntenek el, vájjon egyszerre egy összegben, vagy pedig törlesztés útján részletekben akarják-e a vagyonváltságot leróni? A magyar rendszert e tekintetben rideg pénzügyi szempontok a «gyors és kiadós pénzügyi eredmény» irányítják. Ép ezért az I. váltságtörvény szerint azok a akikről a váltságot egyszerre el lehet venni, mert vagyonuk, mint betét, nem áll a saját közvetlen rendelkezésük alatt, kötelesek voltak már 1920. dec. 20-án egy összegben és egyszerre kifizetni az egész váltságot.

A családi és ház-részvénytársaságokkal szemben a törvény szerint a kincstár dönt afelett, hogy a fizetés mikor történjék? S a többi részvénytársaságok is vagy beszolgáltatják 2 hónap alatt az összes váltságrészvényeket, vagy pedig 12 egyenlő előleges havi részletben fizetik be a váltság egész összegét.

Ugyanily ridegek és kíméletlenek a tervezetek is. Szerintük a vagyonváltság a kivetéstől számított 15-ik napon válik esedékessé s ha a fél ezen a napon nem tud fizetni, akkor nem 30, illetve 50 esztendő áll rendelkezésre abból a célból, hogy a váltságot 6½%-os alapon letörlessze, mint Németországban hanem csak pár hónap, illetve, ha ingatlana van, akkor telekkönyvi biztosítás mellett csak öt esztendő áll rendelkezésre s ez alatt az idő alatt is a 6½%-os kamattal csak kamatot fizet s egyetlen egy fillért le nem törleszthet. S mi történik, ha ez a rövid pár hónap vagy pár esztendő elmúlt? Vagy közadók módjára behajtják

rajta egy összegben és egyszerre az egész váltságot, — vagy pedig tűrik, hogy tovább fizessen a váltságtőke után évi $6\frac{1}{2}\%$ kamatot. Csakhogy míg a német áldozat $6\frac{1}{2}\%$, illetve $5\frac{1}{2}\%$ -os kamattal köteles fizetni, törleszt is, következésképp 30, illetve 50 év alatt az egész áldozati tőkétől megszabadul, — a magyar váltságtőke köteles, ha 100 esztendőig fizetett is évi $6\frac{1}{2}\%$ -os kamatot, a váltságtőke akkor is a nyakán marad, még pedig teljes egészében.

Végül ami a fizetés eszközeit illeti, a magyar törvényhozás is módot nyújt arra, hogy a váltságtőke pénzben sajátjegyzésű nostrifikált háborús államadóssági címletekben vagy egyéb vagyontárgyakban in natura fizessen. Ilyen egyéb vagyontárgy azonban a németeknél bármi, nálunk ellenben csak részvény, búza, mezőgazdasági ingatlanrészlet, záloglevél, egy szóval az lehet, amit a törvényhozás fizetési eszközként kijelöl. Ami már most ezen különböző fizetési eszközöket illeti, ami kormányunk is előnyösnek tartja a készpénzfizetést, ép ezért a mi tervezetünk is jutalmat ad azoknak akik vagyonszármazásukat a határozat kézbesítésétől számított 30 nap alatt egész összegében készpénzben illetőleg felét háborús adóssági címletekben, felét készpénzben kifizetik. Csakhogy míg a német törvény ilyen esetben mindenkinek ad jutalmat, még pedig ugyanazon kulcs szerint arányosan és az állam pénzügyi érdekeinek megfelelően addig a magyar tervezet csak a mezőgazdáknak ad jutalmat, ezeknek azonban jutalmul elengedi az egész élő felszerelés váltságát. Ez a jutalom elsősorban felszerelt birtokoknál szokszorta nagyobb összegre emelkedhetik, mint a gyengén felszerelteké, a kincstár szempontjából pedig roppant nagy összegeknek, egy-egy nagybirtokosnál pl. millióknak az elvesztését vonhatja maga után. De van még a magyar és a német rendszer között egy másik lényeges eltérés is.

Míg a német törvényhozás a fizetési eszközök közötti választás tekintetében semmiféle kényszert nem gyakorol, — a magyar törvényhozás elismeri ugyan, hogy a választás rendszerint a váltság kötelest illeti, — de ettől az elvtől már az I. váltságtörvényben több irányban eltér. A törvény szerint nem a fél, hanem a kincstár dönt afelett, hogy a családi vagy ház-részvénytársaság pénzben fizessen-e, avagy in natura legyen-e köteles átadni vállalatát a becsérték 85% -ért a kincstárnak?

A többi részvénytársaságok és szövetkezetek közül pedig csak a pénzügyi intézetek és biztosítótársaságok vannak feljogosítva arra, hogy készpénz helyett teljes névértékben számított saját jegyzésű nostrifikált háborús címletekkel fizessenek; csakhogy ezek sem fizethetik ki a váltság teljes összegét háborús címletekkel, hanem jegyzéseik arányában annak csak $20\text{—}80\%$ -át. De nem tisztelik a felek választási szabadságát a tervezetek sem.

Ezek szerint búzának természetben való beszolgáltatása útján csak az fizetheti ki a váltságot, aki mezőgazda s aki e váltságot 100 kat. holdnál nem nagyobb mezőgazdasági ingatlan után fizeti. Ami pedig a másik in natura fizetésre, t. i. a váltság fejében földrészletek átadására vonatkozik, ezen fizetési mód alkalmazása egyáltalán nem a váltságtőke-

től függ, hanem a pénzügyminisztertől és az országos földbirtokrendező bíróságtól. Ezek engedhetik meg, vagy tehetik kötelezővé az ily módon való fizetést s a pénz- és földművelésügyi miniszterek rendelkezhetik el, hogy a váltság fejében átadott ingatlan tulajdonosa ideiglenesen ugyanazon ingatlan bérlője gyanánt működjék. Ugyancsak korlátozva vannak a váltsággal terhelt mezőgazdasági ingatlanokat vagy házakat élők közötti elidegenítésük esetén a kikötött vételár 85%-a fejében kisajátítani. Ez a kisajátítás azonban csak akkor foglalhat helyet, ha a kikötött vételár a forgalmi" értékhez képest túlságosan alacsonynak mutatkozik. Végül bármennyire az állami címletekben való fizetés volna a leghathatósabb biztosítéka annak, hogy a kormány a vagyonváltságot csak ugyan adósságtörlesztésre fordítja és semmiféle más célra fel nem használja, — a tervezetek csak a váltság felét engedik háborús címletekkel kifizetni, nem pedig, mint a német törvény, az egész áldozatot.

* * *

Mielőtt a vagyonváltság tervezeteinek bírálatát befejeznők, még egy módosítást kell bírálat tárgyává tennünk. A jelzett módosítás, t. i. a Rubinek-Temesváry-féle tervezet rendkívül nagy jelentőségű, mert immár a nyolcadik kísérlet arra, hogy egy hétszer átdolgozott miniszteri tervezeten enyhítsen, s a magyar társadalomnak gazdaságilag és politikailag legfontosabb rétegét: a magyar gazdátársadalmat az agyonadóztatás katasztrófájától megmentse. A Rubinek-Temesváry-féle tervezet három szempontból jelent lényeges haladást t. i. egyrészt a való élet viszonyaihoz való nagyobb fokú alkalmazkodás, másrészt az egyes adóalanyok terhének csökkentése s végül a vagyonváltság pénzügyi eredménye szempontjából. — Ami az első szempontot illeti, — a Hegedűs-féle tervezetnek nagy hibája volt, hogy a váltság kiszabásánál egy csak papíron létező adatot t. i. a mezőgazdasági ingatlanoknak az egész országra vonatkozó átlagos kataszteri tiszta jövedelmét vette alapul. Az országos átlag révén ugyanis 10 K kat. tiszta jövedelem alapján rovatott meg vagyonváltsággal az is, akinek az ingatlanai a kataszter szerint holdankint átlag 1 koronát s az is, akinek ingatlanai holdankint átlag 20 koronát jövedelmeztek. A Rubinek-Temesváry tervezet az országos átlag helyett az egyes birtokosok mezőgazdasági ingatlanainak átlagos kat. tiszta jövedelméből indul ki s a birtokosokat aszerint, hogy birtokaik átlagos kat. tiszta jövedelme 1, 2, 3 usque 20 korona-e holdankint, — 20 csoportba s a Hegedűsénél jóval mérsékeltebb progressio révén mindegyik csoportot további 6, valamenyiüket tehát összesen 120 csoportba osztja be. Ehhez képest az, akinek ingatlanai kat. holdankint csak 1 korona tiszta jövedelmet hoznak, — vagyonváltság címén kevesebbet, akinek az ingatlanai többet hoznak, az többet, s az ugyanolyan jövedelmű ingatlanok után is az akinek kisebb a birtoka, kevesebbet, akié nagyobb az többet fizet. — Világos tehát, hogy a Rubinek-Temesváry-

féle tervezet sokkal inkább képes a való életviszonyaihoz alkalmazkodni, mint a Hegedűs-féle eredeti tervezetek. De akár az erdőbirtokosoknak 20, akár a földbirtokosoknak 120, s akár a szőlőbirtokosoknak 234 csoportba való beosztását tekintjük, mindegyikkel szemben ugyanazt a két ellenvetést tehetjük. Először mennél igazságosabb, hogy a jelzett váltságműveletek, csoportokba osztattak, annál igazságtalanabb, hogy a Hegedűs-féle tervezet az összes haszonbérelőket egyetlenegy csoportba foglalja össze s mint hadimilliomosokat, valamenyiüket a felszerelés kétszeres váltságával rózza meg; hogy továbbá a csoportokba osztást nemcsak a haszonbérelőknél, de a háztulajdonosoknál, a kereskedőknél, az iparosoknál stb. is mellőzi. Másodszor bármily nagyarányú legyen a mezőgazdák és a földbirtokosok csoportosítása, — mik ezek a személyi rendszer csoportosításához képest? Hiszen a személyi rendszer másfélmillió adóalanyt nem 20, vagy 120, hanem kerek másfélmillió csoportba oszt be s következésképp nemcsak egyes csoportoknál ezeknek átlagos körülményeit, hanem minden egyes adóalanyról az egyéni körülményeket veszi figyelembe.

Ami már most a Rubinek-Temesváry-féle tervezet hatásait illeti, az egyes adóalanyokra való hatásának megállapítása céljából próbáljuk meg kiszámítani, mennyivel szállítja le a váltság terhét a Hegedűs-féle tervezetekkel szemben egy 50 kat. holdas kis-, egy 500 kat. holdas közép- és egy 6000 kat. holdas nagybirtokosnál? A Hegedűs-féle tervezet szerint 50 kat. hold mezőgazdasági ingatlan után 115.500 K, 500 kat. hold után 1,262.000 K és 6000 kat. hold után 17,640.000 K vagyonváltságot kellett volna fizetni (szőlő, erdő és felszerelés váltsága nélkül). Ezzel szemben a Rubinek-Temesváry-féle tervezet szerint egy 50 kat. hold nagyságú mezőgazdasági ingatlan váltsága 5 K átlagos kat. tiszta jövedelem mellett 39.375 K-ra, 10 K átlagos kat. tiszta jövedelem mellett 52.500 K-ra és 20 K átlagos kat. tiszta jövedelem mellett 78.750 K-ra szállna le; tehát a legjobb minőségű ingatlanok váltsága is több mint 30%-kal lenne kisebb a Hegedűs-féle váltságnál. Egy 500 kat. hold nagyságú mezőgazdasági ingatlan váltsága 5, 10 és 20 K átlagos kat. tiszta jövedelem mellett 656.250 K, 875.000 K, illetve 1,312.500 K lenne s következésképp a közép-birtoknál a legjobb minőségű birtokok váltsága valami kevéssel emelkednék ugyan, a többieké azonban lényegesen csökkenne. Egy 6000 kat. hold nagyságú mezőgazdasági ingatlan váltsága 5, 10 és 20 K kat. tiszta jövedelem mellett 11, 14,7, illetve 22 millió K lenne, s következésképp a váltság csökkenése még a nagybirtoknál is lényeges volna és súlyos megterhelést egyedül a csupa első minőségű földből álló nagybirtoknál idézne elő.

Ami végül a kincstár váltságbevételeit illeti, a Rubinek-Temesváry-féle tervezet a mi számításunk szerint a váltságműveletes mezőgazdasági ingatlanokra körülbelül 17 milliárd K terhet róna; a Hegedűs-féle tervezettel szemben tehát a váltság terhét körülbelül 9 milliárd koronával enyhítené.

Mínthogy azonban még ez az összeg is milliárdokkal múlja felül azt az összeget, amelyet az összes vagyonszámoknál váltságának akkor

kellene jövedelmezni, ha belföldi államadósságunk egy ötödét akarók letörleszteni, joggal vethetjük fel a kérdést: szükséges-e és milyen biztosítékok fennforgása esetén lehetséges, hogy a törvényhozás az összes vagyontételekre 12 milliárd K-nál nagyobb váltságot rójjon ki?

Semmiesetre sem akarhatjuk, hogy a békebeli Törökország s a háború utáni Német birodalom sorsára jussunk s idegen hatalmak gondnoksága alá helyezve, a garancia-bizottság állapítsa meg áldozataink mértékét s az ő parancsszavára reformáljuk pénzügyi törvényeinket. Ezt mindenestre és feltétlenül meg kell akadályoznunk. Ennek a célnak az elérése érdekében elemi kötelességünk meghozni minden áldozatot. Minthogy azonban áldozatot csakis a teherbírás korlátain belül, az arányos teherviselés elve alapján s a nemzetre nézve nem meddő célokból hozhatunk, ebből szükségkép az következik, hogy 12 milliárd K-nál nagyobb váltságot csak a következő feltételek együttes fennforgása esetén lehet a nemzettől követelni:

1. Ha biztosítékaink vannak arra vonatkozólag, hogy a főhatalmak a jóvátételi tartozások kifizetésére legalább akkora haladékos adnak, mint Ausztriának.

2. Ha a vagyonszállás meddő adósságtörlesztésre fel nem használtatik s következésképp belőle adósságainknak legfeljebb egyötödét fizetjük ki.

3. Ha a nemzet a törlesztésre nem szükséges felesleget visszakapja s tagjai között akkép oszthatja szét, amint ezek hazánk újjáépítésének nagy munkájában résztvesznek, vagyis ha a törlesztésre nem szükséges felesleg gyümölcsöző beruházásokra fordítatik.

4. Ha biztosítékaink vannak arra vonatkozólag, hogy ellenségeink a beruházások eredményét jóvátétel címén innen az országterületéről el nem viszik.

5. Ha a törvényhozás a jelenlegi és még alkotandó Hegedüs-féle váltságtörvényeket ideigleneseknek tekintve egy, a személyi adózás rendszerén felépülő olyan modern váltságtörvényt hajlandó alkotni, amely a Hegedüs-féle váltságtörvények pénzügyi eredményét egyetlenegy fillérrel sem növeli, hanem mindössze arra törekszik, hogy a Hegedüs-féle vagyonszállást a szociális igazságnak megfelelően s az egyéni körülmények figyelembevételével mellett arányosan ossza szét az ország minden lakosa között.

Foglaljuk össze fejtegetéseink eredményét!

A vagyonszállásra vonatkozó törvények megalkotása elől kitérni lehetetlen. Az idevágó törvények — a többi új adótörvényekkel egyetemben — nemcsak ránk magyarokra nézve életbevágó fontosságúak, de nagy a jelentőségük egész Európa jövő fejlődése szempontjából is.

Készséggel elismerjük tehát az érdemeit annak, aki e történelmi

jelentőségű törvények kezdeményezésére s általuk nemzetünknek s különösen a nemzet gerincének, a középosztálynak megmentésére vállalkozott. Anélkül, hogy elődje úttörő munkásságának jelentőségét kisebbítenék,¹ elismerjük, hogy lelkünkbe először ő öntött bizalmat s a forradalom óta ő volt pénzügyminisztereink között az első, aki a hadseregre és a külpolitikánkra vonatkozó fájdalmas, de szükséges kijelentéseivel meg tudta nyerni a külföld bizalmát. Elismerjük, hogy e kettős bizalomra támaszkodva s a jó szerencse által is támogatva, senki egy nemzetnek külföldi fictiv adósságát annyi milliárddal² még nem apasztotta, mint egyetlenegy fillér törlesztés nélkül, pusztán pénzünk értékének javítása útján, ő. Elismerjük, hogy az ő csodálatos rábeszélő és meggyőző ereje nélkül aligha sikerült volna ősi bűnünktől a «vitam et sanguinem, sed avenam non»-féle politikától szabadulni s a nemzetgyűlés útján a haza oltárára nemcsak életet, vért és szép szavakat, de a nemzeti vagyonnak egy tekintélyes részét is felajánlatni. Mi ugyan nem hisszük, de a nemzetgyűlés meghajolt azon érvei előtt, hogy a vagyon megváltásának a bevallásra támaszkodó és az egyéni körülményeket figyelembe vevő modern rendszerét a mi sajátos adminisztratív viszonyaink között alkalmazni s pénzügyi szervezetünkkel végrehajtatni lehetetlen; valamint nem hisszük azt sem, de a nemzetgyűlés elhitte, hogy a 70—80 milliárdra tervezett vagyonváltás «j a v a r é s z é t» a személyi rendszer «óriási költségei felemésztenék».³

Hiszen Wekerle óta a mi törvényhozásunk is alkotott s a mi pénzügyi szervezetünk is végre tudott hajtani olyan adótörvényeket, amelyek bevalláson, az egyéni körülmények figyelembe vételén, egyszóval az ú. n. személyi rendszeren épültek fel. S ezen adók, valamint számos más adónk kivetési munkálataiban rengeteg olyan, az egyes adózók vagyoni állapotára vonatkozó adat van, amelyeket a bevallások ellenőrzésére felhasználni s amelyek révén a bevallások szavahihetőségét büntetések nélkül is kikényszeríteni lehetett volna. Ezzel szemben azonban elismerjük, hogy egy mindenkít egyszerre megadóztató vagyonváltásot — ha még olyan modern és igazságos is a rendszere — a nemzetgyűléssel elfogadtatni nehéz lett volna. Elismerjük, hogy a «divide et impera» elvét alkalmazva, könnyebb volt a vagyonkategóriákat, illetve a mögöttük álló társadalmi rétegeket egyenként és külön-külön rovatni meg vagyonváltással; elismerjük a nagy-szabású voltát annak a gondolatnak, amely a nemzetgyűléssel az ő összetételénél fogva legelőször a letéteket, betéteket s a részvénytársasági vagyont dézsmáltatja meg, s amely az idevágó törvény

¹«A bevételek fokozása terén az egyenes adóknak, a jövedelem- és vagyonadónak szerintem talán, túlságos nagyságát. Korányi hagyta rám és én csak az eredményt aratom». Lásd Hegedűs 1921. VI. 21-iki beszédet. Napló 6. old.

² Saját kijelentése szerint 32 milliárd K-val. Lásd Bpesti Hírlap 1921. VII. 9. szám. A hajdúmegyei gazdákhöz intézett beszéd.

³ Így érvel Hegedűs az I. váltáságtörvény miniszteri indoklásában.

és az ingatlan vagyonszármazéka között junktimot teremt s a junktim révén a nemzetgyűlést a többi válságtörvényeknek s különösen a legkényesebbnek, t. i. a földbirtok válságára vonatkozó törvénynek megalkotására erkölcsileg és pénzügyileg szinte azt mondhatnók kötelezi; elismerjük az ügyesséjét annak a taktikának, amely túlzott, sőt nem egyszer fantasztikusan nagy követelésekkel állott elő csak azért, hogy az érdekképviseltek előterjesztéseire engedhessen s amely a rendi világra emlékeztető «alkudozások» alapján olyan eredményeket tudott kivívni, hogy a kincstárt is kielégítették, az érdekképviseltek is a boldog megkönnyebbülés érzetével töltötték el s a nemzetgyűlés számára a nagy békekötéseknek szinte csak a ratifikálását tartották fenn. Egyszóval elismerjük pénzügyi kormányunk vezetőjének a vagyunkategóriák külön-külön megadóztatásában, a junktimban s az érdekképviseltekkel való alkudozásokban megnyilvánuló — saját szavai szerint — «bűvészmesteri» ügyességét. S végül megállapítjuk, hogy a vagyonszármazéka szabályozásánál és mely célokra leendő fordításánál minden szervezett társadalmi réteg méltányos kívánságait teljesíteni iparkodott, sőt még azokra is gondolt, akik megfosztva a szervezkedés lehetőségétől, mint néma áldozatok várták csekély vagyonszármazéka megdézsmálását; gondolt a hősi halált haltak s az eltűntek hozzátartozóira és a hadifoglyokra; gondolt az árvákra, az özvegyekre, a menekültekre, a közalkalmazottakra; gondolt a háború legszánandóbb vértanúira, a mi rokkantjainkra; s a célkitűzésnél gondolt a legnagyobb rokkantokra: a beruházások után epekedő magyar közgazdaságra.

De amily készséggel ismerjük el ezen és egyéb érdemeit, ugyanoly kötelességérzettel mutatunk rá korszakalkotó nagy művének hibáira. A vágjon megadóztatásának azt a rendszerét, melyet nem a szocialisták «találtak fel», de amelyet Németországban, Ausztriában és Csehországban egyaránt szocialisták alkalmaztak, — bármennyire méltányos és igazságos volt, mint rendszer — elvetette egy egészen más okból t. i. a német, osztrák és cseh túl magas kulcsok iránti jogos ellenszenvé miatt. Elvetette s «feltalálta egy olyan ú. n. «magyar rendszer», amely nem más, mint a modern viszonyokra alkalmazott, de igazságtalanságai miatt rég elavult tárgyi rendszer.

A múlt időknek ezt a barbár alkotását megtoldotta a személyi adózás rendszerének egy néhány vívmányával, létminimummal, progressioval stb. s midőn ekképen egyesítette a tüzet a vízzel, a «feltaláló buzgalommal» látott hozzá a különböző vagyunkategóriák «megfogásához», s egy gyakorlatilag lehetetlen cél megvalósításához, t. i. ahhoz, hogy a háború és a forradalom összes adósságait a jelen nemzedékkel fizettesse ki. Ez a szédületesen nagy cél s a «gyors és kiadós pénzügyi eredmény» ábrándja elkápráztatta s félretéve a «bankár» rideg calculatioit, nem vette figyelembe a jelen nemzedéknek eddig elszenvedett és oly rendkívül súlyos

áldozatait; figyelmen kívül hagyta, hogy romlásunkat tulajdonképp nem az adósságok kamatai, hanem az egyéb kiadásoknak szédítően nagy arányai okozhatják; figyelmen kívül hagyta a jóvátételnek tőlünk el nem múló keserű poharát; s épp ezért túlságosan nagy s pusztán a törlesztést véve túlságosan meddő áldozatot akar rárakni a jelen nemzedék vállaira. Megtoldotta e hibáit azzal, hogy a túl nagy terhet nem osztotta szét úgy, amint a középosztály megmentése, az egyesek teherbírása, a vagyonszerzés terén a korral beálló hanyatlás a családi tűzhely és a gyermek védelme, vagyis az ú. n. socialis igazság megkívánják. S betetőzte végül e hibáit azzal, hogy — a mezőgazdasági ingatlanoktól eltekintve, — a többi vagyontárgyakra vonatkozólag végleges váltáságösszegeket akart megállapíttatni s ugyanakkor midőn figyelmen kívül hagyta az árak későbbi esését, nem iparkodott sok száz és százezer család jövőjét biztosítani kedvező fizetési feltételekkel. A törvényhozás van hivatva arra, hogy e hibákat — amennyiben a szerencsétlenül választott rendszer mellett lehetséges — kiküszöbölje s a befolyandó óriási összegekkel úgy rendelkezék, amint a nemzet érdekei megkívánják. A törvényhozás van hivatva az adósságtörlesztés józan mértékét megállapítani s az ezen célra nem szükséges milliárdok sorsáról dönteni. Középszerű kicsinyes kormányok kezében e milliárdok — minden visszaélés nélkül is — úgy el fognak tűnni, mint a kámfor, mert részint folyó kiadásokra, részint a deficit fedezésére, részint olyan beruházásokra fognak felhasználtatni, a melyeknek esetleg nem mivesszük hasznát, hanem — a gazdasági erőforrásaink közvetlen felhasználására vonatkozó jogaik révén¹ — ellenségeink.

Nagyszabású emberek kezében ellenben ugyanezen milliárdok csodákat művelhetnek; megtermékenyíthetik egész közgazdasági életünket s olyan alkotásokat hozhatnak létre, amelyeket innen az ország területéről jóvátétel címén semmiféle ellenség el nem vihet.

De sajnos! Azt, hogy így legyen, nem egyedül és kizárólag mi, hanem elsősorban és legfőképpen a főhatalmak, illetve a legközelebbi idők legnagyobb problémája, a jóvátétel nagysága fogják eldönteni. Minekünk a netán igazságtalan döntéssel szemben csak egy fegyverünk van. Ha a főhatalmak a jóvátételt nem az igazság, hanem a gyűlölködés, a bosszú és a tönkretétel céljaira akarják felhasználni, akkor ebbe a politikába nem mi fogunk belepusztulni, akik az ő hibáinknak csak ideiglenes áldozatai leszünk, hanem fog pusztulni az ő alkotásuk: a helytelen politikai alapokra felépített új Európa. Mi — ahogy megálltuk a helyünket ezer év minden vihara közepette, — ugyanúgy meg fogjuk állani a helyünket a jóvátétel viharában is.

Erekly István.

¹ Békeszerződés VIII. Rész, IV., V. Függelék.